

О.І. Гриценко

**ФІНАНСОВІ
ВЗАЄМОВІДНОСИНИ
КРЕДИТНОЇ
ТА СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ**

Суми "ДОВКІЛЛЯ" 2004

ББК 65.9(2)
Г 82
УДК 334.5:658.012

Р е ц е н з е н т и:

д.е.н., професор **В.А. Борисова**
д.е.н., професор **О.Л. Кашенко**
д.е.н., професор **О.М. Поляков**

Гриценко О.І.

Г 82 Фінансові взаємовідносини кредитної та споживчої кооперації. –
Суми: Видавництво "Довкілля", 2004. – 67 с.
ISBN 966-8078-28-4.

У монографії досліджені питання взаємовідносин кредитної та споживчої кооперації, вплив їх на формування обігових коштів, відтворення основних засобів виробництва підприємств аграрної сфери, створення сприятливих умов для соціально-економічного розвитку територій сільськогосподарського призначення.

Для наукових працівників, менеджерів, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, шкіл бізнесу.

ББК 65.9(2)

ISBN 966-8078-28-4

© Гриценко О.І., 2004
© БНВП "ЕОНС",
Видавництво "Довкілля", 2004

ЗМІСТ

Вступ

1. Суть та принципи кооперативного руху
2. Особливості фінансово-кредитного забезпечення підприємств споживчої кооперації
3. Передумови створення кредитних спілок в сільській місцевості
4. Організація кредитно-фінансової діяльності кредитної спілки
5. Оцінка функціонування кредитних спілок
6. Фінансові взаємовідносини кредитної та споживчої кооперації

Висновки

Список літератури

ВСТУП

В складних економічних умовах, коли ринкові перетворення в Україні не набрали позитивного соціального змісту і супроводжуються спадом обсягів виробництва, зростаючим безробіттям, зубожінням значної частини населення, актуальність проблем, пов'язаних із пошуком шляхів недержавного регулювання соціально-економічних процесів, суттєво зростає.

Несистемний за формою і незбалансований за темпами процес становлення ринкової економіки в Україні призводить до протиріч між проголошеним політичним гаслом пріоритетного розвитку соціальної сфери і постійним дефіцитом фінансових ресурсів на виконання соціальних програм як на макро-, так і мікрорівнях. Особливо потерпає населення сільських регіонів країни, де ринкові реформи знаходяться лише на початковому етапі

В цих умовах державі слід більш активно залучати до реального сектора економіки різноманітні громадсько-господарські організації, спроможні вносити реальний вклад у вирішення питань розвитку вітчизняного виробництва, створення додаткових робочих місць, формування соціально- побутової інфраструктури в сільській місцевості і тим самим пом'якшення кризового впливу на зниження життєвого рівня громадян. Такою рушійною силою, як показує світовий досвід, є національний кооперативний рух, діяльність якого характерна не тільки для країн, що розвиваються, але й держав з ринковою економікою.

Сьогодні в Україні реально працює лише одна громадсько-господарська система, яка представляє кооперативний сектор економіки і сприяє економічному розвитку держави. Такою системою виступає споживча кооперація, котра має відповідні правові, соціально-економічні, управлінські та організаційні умови функціонування.

Споживча кооперація й АПК органічно поєднані єдиним відтворювальним процесом і взаємопов'язані між собою. Підприємства споживчої кооперації на взаємовигідних умовах можуть бути легше залучені до участі у створенні кредитних спілок, оскільки вони мають певною мірою загальну кооперативну основу і розміщені переважно в сільській місцевості. Крім того, споживча кооперація має свою систему розподілу та обміну, підготовлені кадри. Ринкові перетворення в аграрній сфері супроводжується зміною форм власності підприємств споживчої кооперації, запровадженням нових джерел їхнього фінансування. Малі підприємства майже не мають доступу до кредитних ресурсів. Це зумовлено ризиками, які пов'язані з фінансовою нестійкістю підприємств споживчої кооперації, а також відсутністю у банків зацікавленості працювати з дрібними клієнтами, оскільки їх обслуговування більш затратне і менш доходне. Тому важливим стає питання створення такої форми організації фінансово-кредитної діяльності, як кредитні кооперативи. Основна їх діяльність-мобілізація заощаджень членів кооперативу, залучення позикових ресурсів і використання коштів для видачі членам кооперативу, у першу чергу на виробничі цілі.

Споживча кооперація України має потужну матеріально-технічну базу підприємств торгівлі, громадського харчування, заготівельної та виробничої діяльності, яка максимально наближена до володарів особистих підсобних, селянських і орендних господарств, підприємців малого та середнього бізнесу аграрного сектора економіки.

Разом з тим, кризовий стан економіки країни, що супроводжується тривалим спадом виробництва, інфляцією, падінням купівельної спроможності населення, платіжною кризою, високими відсотками за банківські кредити, призвів до втрати значної частини ресурсного потенціалу споживчої кооперації. Як наслідок, різко зменшилися обсяги діяльності, нефективно використовувалися виробничі потужності, зроста

збитковість підприємств і витратомісткість в усіх галузях системи. Збитковість стала однією з причин подальшої втрати власного капіталу.

Відсутність власних коштів в обороті у більшості організацій і підприємств не дає можливості їм належно використовувати матеріально-технічну базу, найбільш повно задовольняти потреби населення в товарах та послугах.

В основу реформування аграрного сектора України покладена структурна перебудова сільськогосподарського виробництва в тому числі шляхом створення нових організаційних форм господарювання - фермерських господарств, підприємств малого та середнього бізнесу. Разом з цим розвиток цих структур стримується обмеженим доступом до фінансових ресурсів, пов'язаним з перешкодами в отриманні кредитних ресурсів.

Кооперативи завжди розвивалися тоді, коли сприяння цьому процесу ставало складовою аграрної політики, що проводилися в тому чи іншому суспільстві за конкретних історичних умов. Розвиток кооперації в аграрному секторі України повинен стати органічною складовою системи аграрних перетворень, що здійснюються в межах аграрної реформи.

Існує невідкладна потреба всебічного дослідження процесу створення кредитної кооперації, принципів її діяльності, а також можливості запровадження іноземного досвіду у вітчизняній практиці господарювання з метою удосконалення фінансового забезпечення аграрного сектора економіки і в тому числі підприємств системи споживчої кооперації України.

Визначення обґрунтованих шляхів поєднання інтересів кредитної та споживчої кооперації з метою удосконалення фінансового забезпечення підприємств та реформування аграрного сектору економіки спонукало нас до написання даної монографії.

Кризовий стан економіки України, громіздка матеріально-технічна база і недостатність власних обігових коштів спричинили до того, що споживча кооперація України як громадсько-господарська організація, яка налічує понад чотири тисячі організацій із багатогалузевою спрямованістю господарської діяльності й розвинутою інфраструктурою, за порівняно короткий час (1992-1998рр.) опинилась у важкому фінансовому стані. Різке зростання процентної ставки за кредит, призупинення кредитування по обороту вже з перших днів реформування економіки України призвели до різкого зменшення обігових коштів, а відтак до недостатності запасів сировини, матеріалів, товарів та інших оборотних засобів, необхідних для нормальної роботи кооперативних організацій і підприємств. Ускладнився цей процес зростанням цін і тарифів та загостренням платіжної кризи. Це призвело до щорічного зменшення обсягів діяльності, неефективного використання виробничих потужностей, зростання витратомісткості й збитковості.

Ринкові перетворення в аграрній сфері супроводжується зміною форм власності підприємств споживчої кооперації, запровадженням нових джерел їхнього фінансування. Малі підприємства майже не мають доступу до кредитних ресурсів. Це зумовлено ризиками, які пов'язані з фінансовою нестійкістю підприємств споживчої кооперації, а також відсутністю у банків зацікавленості працювати з дрібними клієнтами, оскільки їх обслуговування більш затратне і менш доходне. Тому важливим стає питання створення такої форми організації фінансово-кредитної діяльності, як кредитні кооперативи. Основна їх діяльність- мобілізація заощаджень членів кооперативу, залучення позикових ресурсів і використання коштів для видачі кредитів членам кооперативу, у першу чергу на виробничі цілі.

1. СУТЬ ТА ПРИНЦИПИ КООПЕРАТИВНОГО РУХУ

Слово “кооперація” (від лат. cooperation) означає співробітництво. Сьогодні воно відповідає кільком поняттям. Можна говорити, зокрема, про гуртування і співпрацю людей в будь-якій сфері суспільного життя. Під кооперацією розуміють також таку форму організації праці, за якої певна кількість людей спільно бере участь в одному й тому ж або в різних, пов’язаних між собою, виробничих процесах.

Слід зазначити, звичайно, й термін “кооператив”. Згідно з визначенням XXXI конгресу Міжнародного Кооперативного Альянсу (МКА), який відбувся у 1995 році, а це найавторитетніше зараз міжнародне об’єднання кооперативів, кооператив - це група людей, які добровільно об’єдналися для того, щоб задовольнити свої спільні економічні, соціальні та культурні потреби і прагнення шляхом створення підприємства на правах спільного володіння та демократичного управління й контролю”[13].

Міжнародний кооперативний рух в багатьох країнах світу спрямовує свою діяльність на конструктивну і ефективну співпрацю з урядами, що сприяє досягненню певних соціально-економічних цілей для людей котрих цей рух об’єднує.

Кооперативи виникли в багатьох країнах світу як специфічна форма господарської співпраці задля покращення економічного становища на засадах спеціальних кооперативних принципів. Основні з них: добровільність об’єднання в кооператив; об’єднання громадян, а не капіталу; демократичність управління (один член-один голос); солідарність і взаємодопомога.

Кооператив відрізняється від підприємницьких структур не лише різними цілями їх діяльності, а й тим, що учасники кооперативу є одночасно його членами і клієнтами. Їх діяльність спрямована на задоволення потреб своїх членів, а не сторонніх осіб. Оскільки

кооперативи не можуть відгородитися від не членів кооперативу, то природно, що інші люди можуть користуватись послугами кооперативу, але така їх участь в отриманні послуг від кооперативу завжди обмежена. В цілому ж кооперативи працюють на своїх членів.

Кооперація, як і будь-яка організована діяльність людей, регулюється правом, здійснюється у певному правовому полі.

Можна виділити такі основні принципи кооперативного руху в Україні:

- свобода кооперативної діяльності і право кооператорів на вибір видів кооперативної діяльності;
- законодавче визнання кооперативів як однієї з форм добровільного об'єднання громадян на принципах кооперації;
- рівноправність кооперативів з іншими формами громадської і господарської діяльності;
- державна підтримка кооперативного руху і невтручання держави у внутрішньо-кооперативні справи;
- реєстраційний порядок створення кооперативів та їхніх об'єднань в Україні;
- припинення діяльності кооперативів за рішенням їх членів та їхніх повноважних органів чи суду;
- заборона поширення на кооперативи та їх об'єднання антимонопольного закону про банкрутство;
- захист майнових і кооперативних прав кооператорів[124].

Кооперативний рух в Україні забезпечується Конституцією України; законами про кооперацію та окремі види кооперації; Цивільним кодексом України; іншими законами, що стосуються кооперації; підзаконними актами; статутами кооперативів та їх об'єднань, а також внутрішньо-кооперативними актами, прийнятими органами кооперативного самоврядування в межах їх компетенції, встановленими відповідними статутами.

Конституційною основою кооперативного руху є стаття 36 Конституції України, яка проголошує, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Згідно з цією статтею Конституції усі об'єднання громадян рівні перед законом[93].

Останнім часом кооперативний рух в Україні суттєво активізувався. Відбувається це в двох основних напрямках. Перший - активізація і кооперування в аграрному секторі. І другий – вдосконалення кооперативних відносин у сфері торгівлі та сервісу. Сьогоднішнє кооперування на селі ні в якому разі не можна розцінювати як спосіб реформування відносин власності. Кооперування сільгоспвиробників - це спосіб закріплення і реалізації прав приватних власників і господарств з метою зміцнення їх господарств забезпечення стійкості та спроможності вижити. Тобто первинним все-таки є приватний власник , приватний господар. Кооператив є форма і спосіб які допомагають стійкіше , впевненіше, надійніше стояти приватним господарям .

Аграрний сектор економіки країни характеризується певними відмінностями від інших галузей народного господарства: функціонування різних організаційно-правових форм господарювання; сезонний характер сільськогосподарського виробництва і залежність від природних факторів; об'єктивні процеси демографічних змін; зниження прожиткового рівня сільського населення; погіршення соціальної інфраструктури села.

В цих умовах державі слід більш активно залучати до реального сектора економіки різноманітні громадсько-господарські організації, спроможні вносити реальний вклад у вирішення питань розвитку вітчизняного виробництва, створення додаткових робочих місць, формування соціально - побутової інфраструктури в сільській місцевості і тим самим пом'якшення кризового впливу на зниження життєвого рівня

громадян. Такою рушійною силою, як показує світовий досвід, є національний кооперативний рух, діяльність якого характерна не тільки для країн, що розвиваються, але й держав з ринковою економікою.

В законодавчих актах існують певні розбіжності щодо віднесення кооперативів до громадських організацій. Так, в ст.1 Закону України “Про споживчу кооперацію” підтверджується, що споживча кооперація в Україні - добровільне об’єднання громадян. У Законі України “Про об’єднання громадян” застережено, що цей Закон не поширюється на кооперативи. Це відбулося тому, що кооперативні відносини регулюються спеціальними законами - “Про споживчу кооперацію”, “Про сільськогосподарську кооперацію”, які є правовою базою розвитку зазначених видів кооперації. В них закріплені основоположні принципи кооперації, порядок створення і припинення діяльності кооперативів, права і обов’язки членів кооперативу, відносини права власності і господарювання, управління, соціальної, фінансової, зовнішньоекономічної діяльності.

Закон “Про сільськогосподарську кооперацію” регулює діяльність сільськогосподарських виробничих та обслуговуючих кооперативів, земельні відносини у виробничих кооперативах. У цілому названі закони відповідають Міжнародним кооперативним принципам і створюють умови для функціонування споживчих товариств та їх спілок, сільськогосподарських кооперативів та їх об’єднань. Вони передбачають демократичні принципи управління в кооперативах, самостійність кооперативної діяльності, захист прав та інтересів членів кооперативів, право кооперативної власності.

Саме тому, що Закон “Про споживчу кооперацію” відповідає світовим стандартам, Міжнародний кооперативний альянс в 1992 році прийняв Укоопспілку до складу цієї міжнародної кооперативної організації, яка співпрацює з ООН.

Окремі види кооперації регулюються іншими законними актами, зокрема Законом України “Про кредитні спілки”.

Кооперативний сектор базується на системі різноманітних кооперативів, однак його ядром є: сільськогосподарська, споживча, кредитна та соціально-культурного обслуговування. В історичному розвитку кооперація розвивалась як споживча і кредитна. Саме ці кооперативи визначають масштаби і функції кооперативного сектору економіки. У своїй діяльності вони керуються кооперативними принципами та статутами.

Після прийняття Закону України “Про кооперацію” в Україні створилися виробничі сільськогосподарські кооперативи, частина яких з’явилася в результаті реорганізації колгоспів чи колективних сільськогосподарських підприємств. Сільськогосподарські кооперативи можуть бути не тільки виробничими, а й споживчими (обслуговуючими). Такими визнаються кооперативи, створені сільськогосподарськими товаровиробниками для здійснення на засадах взаємодопомоги та економічного співробітництва різних видів обслуговування переважно своїх членів (переробні, збутові, постачальницькі, тваринницькі, кредитні, страхові, садівницькі, кооперативи з ремонту та спільного використання транспорту, сільськогосподарської та меліоративної техніки та ін.).

Основні організаційні характеристики функціонування кредитних спілок, як однієї з форм кооперації вказаних наведені в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13.

Порівняльна характеристика сільськогосподарських кооперативів, підприємств споживчої кооперації, кредитних спілок.

Ознаки	Підприємства споживчої кооперації	Обслуговуючі сільськогосподарські кооперативи	Кредитні спілки
1	2	3	4
Соціальні цілі	Задоволення потреб сільських пайовиків та їх соціальний захист	Економічний самозахист товаровиробників	Задоволення потреб членів у взаємному

			кредитуванні
Економічні цілі	Одержання прибутку від різних видів діяльності з задоволення потреб членів і не членів споживчих товариств	Збільшення прибутків членів	Надання фінансових послуг
Статус	Прибуткова організація	Неприбуткова організація	Неприбуткова організація
Організаційна форма	Споживчий кооператив	Обслуговуючий кооператив	Кредитний кооператив, громадська організація
Керування	Формально демократичне: один член-один голос. Реально: централізоване керування	Демократичне: один член-один голос	Демократичне: один член-один голос

(продовження таблиці 2.13)

1	2	3	4
Власники	Формально : усі члени, кількість членів не фіксовано Реально прийом членів не здійснюється	Усі члени, кількість членів не фіксовано	Усі члени
Клієнти	Різні особи, що є споживачами товарів або послуг, не обов'язково члени-власники	Винятково члени-власники	Члени спілки
Види діяльності	Надання послуг споживачам	Переробка сировини, надання послуг товаровиробникам	Надання кредитів, розміщення тимчасово-вільних коштів на депозитах
Законодавче регулювання	Закон України "Про споживчу кооперацію"	Закон України "Про сільськогосподарськ у кооперацію"	Закон України "Про кредитні спілки"
Державна підтримка	Пільги відсутні	Звільнення від податку на прибуток, інші пільги	

Джерело: узагальнено автором

Якщо фермери, інші сільськогосподарські товаровиробники об'єднуються в обслуговуючі кооперативи з метою спільного обслуговування власного сільськогосподарського виробництва, то громадяни, переважно сільське населення, в тому числі фермери та інші сільськогосподарські товаровиробники, об'єднуються в споживче товариство для спільного господарювання, самообслуговування і взаємодопомоги.

Найчисельнішою формою кооперативного руху у світі є кредитна кооперація. Кредитна спілка - це неприбуткова організація, заснована фізичними особами на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки[78].

2. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

Перехід до ринкової економіки по новому порушує питання регулювання розвитку підприємства. Невтручання держави в господарську діяльність підприємств змушує їх самостійно шукати шляхи адаптації до ринкових умов, знаходити методи удосконалення своєї діяльності для забезпечення нарощування економічного потенціалу та конкурентноздатності. Основою розвитку та ефективного функціонування підприємств є їх стабільний фінансовий стан. Для переважної більшості господарств основним джерелом фінансування є власні кошти, а також кредити комерційних банків.

В сучасних умовах все більш важливого значення набуває збалансованість всіх наявних в розпорядженні підприємства фінансових ресурсів. Ринкові перетворення на сучасному етапі становлення економічної системи України, супроводжується перебудовою в структурі фінансових ресурсів підприємств. При цьому відбувається також перебудова кредитної системи у вигляді розширення кола кредитних відносин, виникненні нових видів позик та кредитних інструментів. В результаті зростає роль ефективності використання фінансових ресурсів, оптимального розподілу активів підприємства та джерел їх фінансування. Все це потребує перегляду ряду важливих теоретичних положень фінансових та кредитних відносин, додаткової розробки та глибшого осмислення поняття фінансово-кредитного забезпечення підприємств.

З'ясування суті фінансово-кредитного забезпечення підприємств необхідно розпочинати безперечно з розгляду основних складових, що його формують. У ефективному здійсненні господарсько-фінансової діяльності підприємств значну роль відіграють фінанси, які є невід'ємною складовою ринкових відносин.

Фінанси є об'єктивною економічною категорією, існування якої зумовлене наявністю держави і товарно-грошових відносин. Вони являють

собою систему економічних відносин, що виникають у процесі відтворення, розподілу(перерозподілу) і використання внутрішнього валового продукту й національного доходу та пов'язані з формуванням і використанням грошових доходів, централізованих та децентралізованих фондів грошових ресурсів.

Внесок вчених у розвиток науки про фінанси найрізноманітніший. Наведемо декілька визначень „фінансів”, які склалися у ХІХ столітті:

- Політика фінансів розмірковує про способи надбання та примноження доходів, в яких уряд має потребу для задоволення власних витрат та управління державним майном[162].
- Наука, яка розмірковує про одержання та використання коштів для задоволення державних потреб, є теорією фінансів [37]
- З доходів з майна, які знаходяться у розпорядженні уряду, з податків та, у крайньому випадку, з позик, створюється казна, або фінанси держави [26].
- Фінансами є грошові засоби державної казни, якими уряд досягає можливості задовольняти всі державні потреби [161].
- Фінансами називають ті матеріальні цінності, які виділяються з народного майна та передаються до рук уряду для досягнення загальних державних цілей... сукупність цінностей, яка надходить до розпорядження державою, називають фінансами...[125]
- Господарська діяльність держави або уряду і зветься державним господарством, інакше фінансами[112].
- Фінансова наука вивчає фінансове господарство, тобто сукупність відносин, які виникають на підставі здобування... матеріальних засобів: вона вивчає способи, за допомогою яких здобуваються потрібні засоби, та як ці способи відображаються на інших сторонах життя[129].

Всі трактування поняття „фінансів”, які існували до ХХ століття, добре узагальнив професор В.А. Лебедев у своїй роботі „Фінансове право”.

Таким чином, точніше категорію фінансів можна визначити як способи найкращого здобування матеріальних засобів держави та доцільності організації їх витрачання для виконання найвищих завдань суспільства[110].

В ХХ столітті на розвиток фінансової науки вплинув розподіл світу на два способи виробництва. І якщо фінансами у ринковій економіці капіталістичних країн відводилась провідна роль у створенні матеріального добробуту, то в колишніх країнах соціалістичної орієнтації фінансам відводилась пасивна, незначна роль [90].

Зарубіжне трактування фінансів підприємства полягає в застосуванні різноманітних економічних прийомів для досягнення максимального достатку фірми або загальної вартості капіталу, вкладеного у справу [127].

За останні роки фінанси розширили свої межі і основним тепер являється пошук шляхів ефективного використання обмежених фінансових ресурсів та інвестиційне забезпечення проектів, що приносять високі доходи за найменшого ризику.

Таким чином, фінанси - це вартісна категорія, яка, поряд з такими економічними категоріями, як гроші, кредит, собівартість, ціна, прибуток, є важливою підмогою економічного і соціального розвитку. Вони пов'язані з формуванням і використанням власного капіталу, валового і чистого доходу та здійснюються за активною участю власників засобів виробництва і втручанням держави в процес відтворення. Як система економічних (грошових) відносин фінанси поділяються на державні та фінанси підприємств та організацій [21].

Незалежно від сфери функціонування господарюючого суб'єкта вся фінансово-господарська діяльність пов'язана з формуванням, з розподілом і використанням фінансових ресурсів.

Фінансові ресурси підприємства — це грошові доходи і надходження, які акумулюються в фондах грошових коштів цільового

призначення і використовуються суб'єктами господарювання для ведення фінансово-господарської діяльності. В залежності від власності фінансові ресурси можуть бути власні та залучені [21].

Власні фінансові ресурси - це ресурси, які належать підприємству і утворюються внаслідок фінансово-господарської діяльності підприємства. До них входять: статутний капітал, амортизаційні відрахування, валовий дохід і прибуток. Залучені фінансові ресурси - це фінансові ресурси, що знаходяться тимчасово в розпорядженні підприємства і можуть бути використані останнім для досягнення статутних цілей [21].

Таким чином, під фінансовим забезпеченням слід розуміти наявність в розпорядженні підприємств фінансових ресурсів для здійснення фінансування поточної господарської діяльності, інвестиційних програм капітальних вкладень, підготовки та перепідготовки кадрів та інших заходів.

Формування фінансових ресурсів підприємств розпочинається з моменту організації підприємства, коли утворюється статутний капітал. Статутний капітал виступає джерелом власних засобів підприємства. Він формується з грошових коштів або вкладень у майно, матеріальних цінностей, нематеріальних активів, цінних паперів самого підприємства. Він призначений для фінансування витрат на основні і обігові кошти підприємства, що виникають у процесі фінансово-господарської діяльності відповідно до його статуту. Його джерелами, залежно від організаційно-правових форм господарювання, можуть бути:

- акціонерний капітал;
- часткові внески членів (кооперативу, товариства);
- галузеві фінансові ресурси;
- довгостроковий кредит;
- бюджетні кошти.

У процесі господарської діяльності відбувається реалізація готової продукції, надання послуг. Це призводить до необхідності здійснення

різноманітних платежів, розрахунків, придбання нових засобів виробництва, сировини, матеріалів тощо. Рух грошових коштів у процесі господарської діяльності формує грошовий обіг та грошовий оборот.

Обіг грошових коштів робить можливим надходження фінансових ресурсів на підприємство та їхню акумуляцію по окремих фондах відповідно до цільового призначення.

Грошові фонди цільового призначення формуються за рахунок грошових надходжень і доходів.

У сучасних умовах економічної нестабільності велику увагу керівництво підприємства приділяє створенню резервного капіталу. Резервний капітал утворюється за рахунок відрахувань від прибутку. Використовується він у відповідності зі статутом підприємства для забезпечення своєї діяльності в умовах платіжної кризи, погіршення кон'юнктури або необхідності повернення запозичених коштів. В акціонерних товариствах резервний капітал може бути використаний для викупу власних акцій чи для погашення облігацій.

Важливим чинником для економічного розвитку господарюючого суб'єкта є формування фонду накопичення. Він формується за рахунок чистого прибутку підприємства і спрямовується на розвиток виробництва.

Перенесення вартості засобів виробництва та сировини, матеріалів на виготовлену продукцію потребує здійснення регулярних перерахунків коштів з метою формування фонду відшкодування. Фонд відшкодування - це частина сукупного суспільного продукту, що має бути повернена на виробництво для забезпечення безперебійного функціонування. Цей фонд включає як вартість предметів праці, так і вартість засобів праці. Процеси кругообігу вартості предметів праці і засобів виробництва відрізняються і пов'язані з особливостями їхньої участі у виробничому процесі.

Фонд грошових коштів, що використовується для відтворення основних фондів, називається амортизаційним. Він формується за рахунок амортизаційних відрахувань.

Частина фінансових ресурсів підприємства зосереджується у фонді споживання. Фонд споживання утворюється за рахунок відрахувань з чистого прибутку. Кошти цього фонду спрямовуються на здійснення одноразових виплат, заохочень, матеріальної допомоги, на оплату додаткових відпусток, харчування, проїзду в транспорті (сплату дивідендів або доходів у вигляді процентів та інші цілі).

Фонд оплати праці - формується на підприємстві для своєчасної сплати заробітної плати працівникам.

На підприємствах, які отримують валюту, виручку від експортних операцій або на тих, що купують валюту для імпорتنих операцій, формується валютний фонд. Він відкривається і зосереджується в банківських установах, які обслуговують підприємство. Порядок його формування і витрачання визначається діючим законодавством.

Організаційно-правові особливості підприємства можуть потребувати створення додаткових фондів грошових коштів.

Найхарактернішими напрямками використання фінансових ресурсів в підприємствах є такі: платежі органам фінансово-банківської системи; інвестування власних коштів у капітальні витрати; інвестування фінансових ресурсів у цінні папери інших фірм, підприємств; утворення нових фондів заохочувального та соціального характеру та благодійницька або спонсорська діяльність.

Підприємства, які створюються з метою отримання прибутку, функціонують на комерційних засадах. Це вимагає певної організації фінансів підприємств. До головних принципів організації фінансів підприємств відносять повну самостійність, відповідальність за підсумки господарської діяльності, самоокупність, фінансове планування, створення резервних фондів підприємств, фінансову дисципліну, наявність власних та залучених коштів[21].

Принцип повної самостійності вимагає існування самостійності використання власних та прирівняних до них коштів. Це дозволяє

підприємству самостійно визначати напрямки використання фінансових ресурсів відповідно до статуту і потреб підприємства.

Відповідальність за підсумки господарської діяльності. З одного боку, цей принцип викликає зацікавленість у підвищенні рівня активності функціонування підприємства як у керівництва, так і у колективу підприємства. З іншого боку, підприємство несе фінансову відповідальність перед державою та іншими суб'єктами ринкової економіки за результатами своєї господарської діяльності у відповідності з чинним законодавством України.

Принцип самоокупності підприємства. Дотримання цього принципу в діяльності господарюючих суб'єктів має забезпечити покриття певних витрат за рахунок позитивних підсумків діяльності. Доходи підприємства мають забезпечити виробничий процес необхідними фінансовими ресурсами і сприяти їх кругообігу.

Фінансове планування на мікрорівні дозволяє господарюючим суб'єктам самостійно визначати напрямки руху фінансових активів.

Воно сприяє забезпеченню фінансовими ресурсами фінансових ресурсів підприємств і прогнозуванню майбутніх фінансових підсумків. Головними фінансовими планами господарюючих суб'єктів виступають баланс доходів і витрат та кошторис підприємства.

В умовах ринкової економіки існує вірогідність виникнення фінансових ускладнень у зв'язку зі змінами ринкової кон'юнктури, зростанням ризиків, платіжної кризи, фінансових ускладнень у партнерів тощо. Підприємствам різних форм власності в таких умовах доцільно створювати резервні капітали. Їх наявність дозволить забезпечити незалежну і сталу господарську діяльність, виконання існуючих фінансово-кредитних зобов'язань, сприяти зростанню іміджу підприємств[21].

Дотримання усіх раніше визначених принципів дозволяє господарюючим суб'єктам своєчасно і повністю виконати фінансові зобов'язання перед державою, інститутами кредитно-банківської системи, фондами, працівниками власного підприємства.

Недостатність власних фінансових ресурсів для господарської діяльності, сезонність або технологічні особливості підприємства потребують залучення додаткових коштів. Короткотермінові, середньотермінові та довготермінові кредити, лізингові та інші операції дозволяють отримати додаткові фінансові активи і використовувати запозичені кошти у господарській діяльності підприємства.

Кошти, що знаходяться в розпорядженні підприємства, являють собою суму основних і оборотних засобів (або оборотних активів), а їхні джерела - суму джерел власних засобів довгострокових кредитів (або довгострокових зобов'язань) і короткострокової кредиторської заборгованості (або поточних зобов'язань), що і подано в балансі підприємства. В свою чергу, оборотні засоби складаються з матеріальних запасів і витрат, дебіторської заборгованості і грошових коштів.

Можна стверджувати без доказів, що обсяг реалізації продукції, а отже і прибуток, отриманий підприємством, буде залежати від усіх перерахованих чинників. Розмір же отриманого прибутку буде мати зворотний вплив на процес формування як джерел коштів підприємства, так і структури господарських засобів. Таким чином, з цієї точки зору, підприємство представляється як замкнута фінансово-господарська система із зворотними зв'язками .

В різних господарюючих суб'єктах склад та структура обігового капіталу відрізняються в залежності від форми власності, специфіки виробничого процесу та взаємовідносин з постачальниками та покупцями, фінансового стану та інших факторів.

Склад обігового капіталу- це сукупність елементів, що його утворюють, а структура обігового капіталу являє собою співвідношення

окремих елементів в загальній сумі. Визначення структури та виявлення тенденцій зміни елементів обігового капіталу дають можливість ефективно впливати на кінцеві результати господарської діяльності.

Таким чином, обіговий капітал-одна з найбільш важливих категорій ринкового господарства. При його недолікі або неефективному використанні фінансовий стан підприємства різко погіршується. Обіговий капітал впливає на зміну всіх основних показників діяльності організації. В теперешній час стан обігових активів підприємства значно погіршився, оскільки вони в більшій мірі підпорядковані впливу зовнішніх факторів (розрив економічних зв'язків, інфляційні процеси в економіці). Тому, власні джерела обігових активів заміщуються позиченими. В результаті власний обіговий капітал в повному обсязі не приймає участі в кругообігу засобів підприємства, а все більше перетворюється в джерело погашення кредитів.

Висновки щодо ефективності використання фінансових ресурсів можна зробити шляхом зіставлення досягнутого результату господарської діяльності підприємства - валової продукції, валового доходу, прибутку з сумою фінансових ресурсів, що були в розпорядженні підприємства за відповідний період, а також по показниках, які характеризують швидкість їх оборотності. При цьому впливають на їх стан та ефективність використання кадрова, економічна та фінансова політика підприємства.

Перехід на принципи ринкового господарювання забезпечує можливість акумуляції фінансових ресурсів, необхідних для оновлення основних засобів, додаткового залучення обігових коштів. При цьому істотно розширюються резерви росту власних джерел за рахунок збільшення прибутку, використання прискореної амортизації, а також докорінно змінюються підходи до залучення додаткових коштів, необхідних для забезпечення розширеного відтворення. Важливе місце в системі відтворювальних відносин посідає менеджмент оновлення основних засобів. Менеджмент являє собою сукупність принципів,

методів, засобів і форм управління виробництвом з метою підвищення його ефективності.

З розвитком товарного виробництва й ускладненням економічних зв'язків суспільне виробництво перетворилось у свого роду величезний замкнутий ланцюг тісно пов'язаних товарно – грошовими відносинами ланок – виробників, продавців і споживачів. Тому необхідність в кредиті вже обумовлювалася не тільки потребами сфери обміну, а й інших сфер суспільного відтворення, зокрема виробництва та споживання. Широта охоплення кредитними відносинами найрізноманітніших сфер людського життя зумовлює відповідно їх складність й багатогранність.

Банківські кредити відіграють важливу роль в господарській діяльності кооперативів, будучи джерелами формування їхніх оборотних коштів та капітальних вкладень. В умовах становлення ринкової системи господарювання кредит є джерелом поповнення тимчасової чи тривалої потреби в коштах, а також важливим регулятором господарської діяльності.

Аналіз наведених в літературі визначень свідчить про відсутність єдності у поглядах щодо визначення терміну „кредит”. Це пов'язано насамперед зі складністю та наявністю різноманітних підходів у дослідженні категорії.

Під кредитом розуміється позичковий капітал банку у грошовій формі, що передається у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання. Кредитування кооперативів здійснюється комерційними банками з використанням таких форм кредиту: банківський, комерційний, лізинговий, іпотечний, бланковий, консорціумний.

Наведене трактування кредиту є найбільш розповсюдженим серед дослідників кредитних відносин, але як доречно відмітив О.В. Дзюблук, не може адекватно відображати суть кредиту з огляду на те, що вона відображає функціонування кредитних відносин лише грошовою сферою

та передбачає його виробниче використання, що не відповідає дійсності[59].

При визначенні досліджуваної категорії ряд авторів припускають застосування термінів „кредит”, „позика”, „позичка” як синонімів, що є підставою для багатьох суперечок вчених - економістів, оскільки призводить до не одностайного трактування сутності кредитних відносин. У „Банківській енциклопедії” кредит трактується як „економічні відносини між кредитором і позичальником з приводу одержання останнім позички в грошовій або товарній формі на умовах повернення в певний строк і, звичайно зі сплатою відсотка” [17].

Позика – передача однією стороною(кредитором) у власність іншій стороні(позичальнику) грошей або речей на певних умовах, розрізняють позику орендну, фінансову та змішану. При цьому передбачається певна плата за використання наданого майна в грошовій та натуральній формах[151].

Наведене джерело також дає визначення кредиту як форми передачі у тимчасове користування коштів у грошовій або грошово – натуральній формі на умовах строковості, повернення, платності та цільового характеру, що надається однією юридичною або фізичною особою іншій[151].

Разом з цим , в Цивільному кодексі України[157] передбачено чітке законодавче тлумачення сутності наведених термінів, яке обумовлюється специфікою конституційних ознак, форми укладених угод і суб’єктно-об’єктного складу. Відповідно до даного нормативного документа суб’єктами позики та кредиту являються кредитор(позикодавець) та позичальник; об’єктом являється грошові кошти або інші речі” ; обов’язковими являються принципи поверненості та платності. Суттєву відмінність мають визначення, що характеризують поняття позички, при якій існує усна домовленість, застосовується безоплатність та об’єктом виступає певна річ.

Тому, на нашу думку, кредит та позика не може бути відносинами з приводу позички. Враховуючи широкий різновид видів кредитів та багато існуючих спільних рис, поняття кредиту та позики можна вважати тотожними та застосовувати їх як слова-синоніми.

Крім того, між даними поняттями існує певна спільна риса, яка полягає в єдиному підході до ведення комерційної діяльності: вони пов'язані з отриманням доходу від здійснення господарських операцій.

Разом з цим, як свідчить аналіз чинного законодавства, в ньому, як і в економічній теорії, відсутнє одностайне, науково - обгрунтоване визначення кредиту, що становить певні перешкоди в формуванні відповідної теоретико-правової бази для ефективної організації кредитних відносин на практиці.

Відповідно до Положення Національного банку України „Про кредитування” [135] кредит - позиковий капітал банку у грошовій формі та банківських металах, що передається у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання.

Як наведено в Законі України „Про оподаткування прибутку підприємств”[76] кредит – кошти та матеріальні цінності, які надаються резидентами або нерезидентами у користування юридичним або фізичним особам на визначений строк та під процент.

Закон України „Про банки і банківську діяльність” банківський кредит – будь – яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь - яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми [75].

Відповідно до Закону України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” [77] фінансовий кредит - кошти, які надаються в позику юридичній особі на певний строк і під процент.

Наведені тлумачення характеризуються невичерпністю, не універсальністю та рядом інших недоліків, які не дозволяють застосувати дану категорію для розуміння загальної сутності кредиту як економічного явища. Так, у Положенні Національного банку України наведеному поняттю кредиту найбільше відповідає термін „банківський кредит”, а не „кредит”, оскільки умова забезпеченості, строковості та цільового характеру притаманна не всім видам кредиту.

Визначення кредиту, наведене в Законі України „Про оподаткування прибутку підприємств” також не може вважатися універсальною через недостатнє обґрунтування, так як плата за кредит може здійснюватись у вигляді процента, закладена в вартість товару або у формі комісійної винагороди. Тому, слід вважати неповним визначення, наведене в Законі, а також в інших джерелах про плату у вигляді відсотка.

Особливої уваги викликає законодавче тлумачення банківського кредиту, який являється найпоширенішою формою кредитних відносин. Аналіз існуючих джерел дозволяє нам узагальнити наступні положення стосовно банківського кредиту:

- Погашення позик здійснюють за рахунок продуктивного позичених коштів. При цьому погашення процентів ведуть за рахунок додаткового прибутку від прокредитованого заходу.
- Істотною відмінною банківського кредиту є принцип забезпеченості позик.
- Потреба підприємств та організацій у кредиті виникає у зв'язку з нерівноправним рухом вартості у виробництві та обміні.
- За банківського кредиту економічні інтереси позичальника та кредитора збігаються, не змінюється форма власності на кошти, надані у кредит. Банківський відсоток слугує засобом економічного впливу на комерційну діяльність позичальника.

- Банківський кредит має суворо цільове призначення . Його застосовують для своєчасного грошового обігу.
- Банківський кредит пов'язаний з тією частиною грошового обігу, де гроші виконують функцію засобу платежу, тобто за допомогою кредиту гроші використовують не лише у функції платіжного засобу, а й засобу обігу.
- За банківське кредитування строки повернення коштів суворо регламентовано. Якщо вони порушуються, банк застосовує до позичальника економічні санкції (підвищує процентні ставки, достроково вилучає заборгованість по позиках, припиняє надавати нові кредити тощо).
- Банківський кредит є пов'язаний переважно із безготівковим грошовим обігом: залучення та надання коштів здійснюють перерахуванням їх із одного рахунку на інший. Із розширенням виробництва товарів та послуг платіжний обіг збільшується, зростає потреба у банківському кредиті.
- За банківського короткострокового та довгострокового кредитування підприємств та організацій утворюються джерела коштів не лише для безготівкового платіжного обігу, але й для готівкових платежів. Зарахування коштів на поточний рахунок підприємства створює можливість одержати готівку для сплати заробітної плати, премій, на відрядження та інших витрат. Іноді платіжні кошти готівкою отримують за рахунок цільових банківських кредитів. Так, підприємства сезонних галузей виробництва одержують у банках кредити на заробітну платню, а колгоспи - на оплату праці. Отже, банківський кредит стає певним джерелом зростання готівкових грошей в обігу.

Враховуючи вище сказане, виникає необхідність з'ясування поняття кредитних відносин. Деякі автори виділяють функціонування іпотечного кредитування як один із напрямів розвитку кредитних відносин у аграрному секторі економіки [104].

Але іпотечний кредит стає можливим лише за умови приватної власності на землю і нерухомість, несе довгостроковий характер. Тому, для підприємств споживчої кооперації він вважається недоречним в зв'язку з тим, що власність споживчої кооперації на сучасному етапі лише дорівнюється до приватної, а сама несе ознаки колективної.

У сучасному господарстві кредит обслуговує все більшу частку товарних потоків, змінюючи традиційні товарно-грошові зв'язки обміну. Кредит необхідний як важливий засіб забезпечення фінансово-господарської діяльності економічних суб'єктів. Кредитні відносини поєднують в собі кредитно-грошові відносини та кредитно - товарні відносини. У позичку може надаватися вартість як у грошовій, так і в товарній формі [105].

Відповідно до статті 49 Закону [75] кредитними визначені операції банку по : розміщенню залучених коштів від свого імені на власних умовах та на власний ризик; організації купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів; здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені; наданню гарантій і поручительств та інших зобов'язань для третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів. Подібні визначення наводяться в Положенні Національного банку України „Про порядок формування та використання резерву для відшкодування втрат за кредитними операціями банків” та в „Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні”.

Законодавчо визначений перелік кредитних операцій дає автору дисертаційного дослідження підстави стверджувати, що кредитні відносини виникають у процесі всіх кредитних операцій банківських установ. Кредитні відносини виникають між різними суб'єктами. Найбільш поширеними є відносини між банками і підприємствами. Вони характеризуються в залежності від того, хто із суб'єктів кредитної угоди в кожному окремому випадку є кредитором, а хто – одержувачем кредиту.

В сучасних умовах кредитні відносини набувають широкого розвитку між господарюючими суб'єктами, що насамперед, пов'язано з розширенням комерційного кредиту і вексельних розрахунків. Набувають також широкого розповсюдження кредитні відносини між банками та державою під час купівлі та розміщенні цінних паперів; між банками та населенням через депозитні вклади та споживчі кредити; між підприємствами та населенням (кредитування небанківськими установами); між фізичними особами.

Поняття „кредитне забезпечення” слід розглядати як необхідну умову виникнення кредитних відносин між суб'єктами кредитного процесу. Неодмінною економічною передумовою існування кредиту є функціонування виробників на засадах комерційного розрахунку. Кредит виникає безпосередньо з потреб виробництва, внаслідок розвитку процесів обміну товарами. Конкретною економічною основою, на якій з'являються і розвиваються кредитні відносини, виступає кругооборот капіталів. Кругооборот капіталу безперервний, але при цьому не виключаються коливання потреб у ресурсах і джерелах покриття.

Більшість вчених - економістів вважає, що загальною складовою фінансів та кредиту є вартість. Вона існує в товарній та грошовій формах. Виділяючи в системі товарно-грошових відносин дві підсистеми - фінанси та кредит, необхідно виходити із функцій, що виконують гроші[90].

Кредитні відносини-це відособлена частина економічних відносин, пов'язана з наданням вартості у позику і поверненням її разом із певним відсотком [105].

Фінансові відносини - це частина грошових відносин, яка пов'язана із формуванням, розподілом і використанням грошових коштів з метою забезпечення потреб держави, підприємств і громадян. Вони визначаються характером грошових відносин [105].

Між фінансовими та кредитними відносинами існує ряд спільних рис:

- їх опосередковують грошові відносини;
- вони спрямовані на забезпечення фінансово-господарської діяльності підприємств та організацій необхідними для ведення фінансово-господарської діяльності необхідними фінансовими ресурсами;
- виконують розподільчі та перерозподільні процеси в економіці.

Багато економістів вважають, що витрачання грошових фондів носить зворотний характер. В принципі, повернення фінансових ресурсів притаманне грошовим відносинам. Однак повернення фінансових ресурсів, на відміну від кредитних ресурсів, відносно: воно обумовлене утворенням доходів, які використовуються державою в законодавчому порядку. Фінансовим відносинам притаманне не повернення авансованої вартості (як при кредитних відносинах), а повернення коштів суб'єктом фінансових відносин за рахунок знов створеної вартості (чистого доходу).

На відміну від фінансових ресурсів, кредитні ресурси повертаються двічі:

- надані як позики кошти повинні бути повернуті позичальнику в процесі індивідуального кругообігу фондів;
- тільки після цього позичальник повертає їх кредитору, включаючи і сплачені відсотки за користування позикою [90].

Межа між фінансовими та кредитними відносинами відрізняється більшою мобільністю, хоча і проявляється достатньо чітко в кожній конкретній формі руху вартості.

Таким чином, фінанси та кредит, маючи відносну самостійність, все ж таки функціонують в тісній взаємозалежності, доповнюючи один одного. Встановлення такої єдності дозволяє визначити таку категорію, як „фінансово-кредитне забезпечення”, сутність якої полягає в формуванні, розподілі та залученні різних джерел фінансування виробничої діяльності підприємств, спроможних забезпечити отримання економічної вигоди від господарської діяльності на певному етапі.

Основною формою реалізації фінансово-кредитного забезпечення підприємств слід вважати фінансово-кредитний механізм, який є складовою частиною системи регулювання економіки за допомогою фінансово-кредитних важелів. Об'єктами регулювання виступають інвестиційний попит та пропозиція.

На макрорівні він виступає як система форм і методів управління грошовими потоками підприємств, включаючи прийняття та виконання управлінських рішень. На мікро-рівні фінансово-кредитний механізм являє взаємопов'язану систему методів планування, фінансово-кредитних важелів і форм організації управління фінансовими і кредитними ресурсами підприємства[89].

Фінансово-кредитний механізм, на нашу думку, повинен повністю відповідати за ефективність використання фінансових ресурсів, рух яких опосередковується кредитними відносинами.

Процес використання коштів з найменшим ризиком передбачає його попереднє планування, розробку нових важелів, чітке розуміння суті фінансів та їх контрольних і розподільчих функцій.

Через розподільчу та контрольну функції фінанси активно впливають на процес суспільного відтворення та нагромадження фондів і раціональне їх використання. Розподільча функція забезпечує оборот фондів виробничого призначення та інвестування розширеного відтворення виробництва. Об'єктом розподілу являються всі матеріальні цінності підприємства: засоби виробництва та предмети споживання. За допомогою цієї функції організації забезпечуються фінансовими ресурсами, які необхідні для їх функціонування, розширення матеріально-технічної бази, вирішення питань соціального розвитку, для формування прогнозів, залучення інвестицій тощо.

Фінанси споживчої кооперації як складова частина фінансів підприємств та організацій являють собою сукупність грошових економічних відносин, які складаються в процесі відтворення

внутрішнього валового продукту та пов'язані з формуванням і використанням грошових доходів і фондів грошових ресурсів кооперативних організацій і підприємств у цілях економічного і соціального розвитку споживчої кооперації. Основною галуззю діяльності підприємств системи споживчої кооперації є торгівля.

Діяльність торговельних організацій і підприємств пов'язана з доведенням товарів до споживача й отриманням у результаті їх реалізації доходу, який після відшкодування витрат і сплати податків та інших обов'язкових платежів дає можливість здійснювати процес відтворення. Ця діяльність пов'язана з низкою грошових відносин, складовою частиною яких є фінансові відносини. Фінансові відносини торговельних організацій і підприємств охоплює ті грошові відносини, які спрямовані на формування і використання грошових доходів і фондів грошових ресурсів торгівлі.

Торгівля – це галузь матеріального виробництва, діяльність якої пов'язана з виконанням операцій виробничого характеру: фасування, комплектація, установка, сортування, транспортування, створення поточних запасів товарів необхідного асортименту, їх зберігання тощо[34].

Торговельна діяльність-це ініціативна самостійна діяльність юридичних осіб і громадян по здійсненню купівлі-продажу з метою одержання прибутку.

Джерелами власних коштів кооперативних організацій і підприємств є: вступні і пайові внески, доходи, інші кошти, що надійшли у безповоротному порядку.

Ринкові умови створюють нові можливості для акумулювання коштів, необхідних для здійснення господарської діяльності. Процес формування фінансових ресурсів підприємств системи споживчої кооперації має велике значення. В одних випадках значне місце належить пайовим та іншим внескам. В інших - збільшується значення амортизаційних відрахувань, прибутку або позикових коштів. Суму фінансових ресурсів можна підрахувати за пасивом балансу підприємства. Актив балансу дає змогу визначити, як підприємство розмістило наявні фінансові ресурси, куди вони спрямовані на дату складання фінансової

звітності[87]. Структура фінансових ресурсів за характером формування підприємств системи споживчої кооперації наведена на рис.1.5.

Деформації власності споживчої кооперації прямо пов'язані з адміністративним поглядом на економіку. Трансформування власності споживчої кооперації, яке відбувається через її поступове роздержавлення, вирішується не завжди послідовно. Закони, що приймалися в Україні щодо приватизації, були не однотайні .

рис.1.5. Структура фінансових ресурсів за характером формування підприємств системи споживчої кооперації.

Як наслідок – роздержавлення споживчої кооперації не створило достатніх умов для відчуття справжнього господаря і підвищення ефективності виробництва.

Можливості споживчої кооперації обмежуються складною соціально-економічною ситуацією в державі. Розкладність фінансово-кредитної системи, надмірно високі ставки за користування банківськими кредитами, бартеризація розрахунків та інфляційні процеси виснажили фінанси споживчої кооперації. Вони суттєво підриваються також загальнодержавними й місцевими податками, обов'язковими платежами.

Це вплинуло на знецінення та втрату кооперативними організаціями власних обігових коштів. Якщо на початку дев'яностих років їхня частка в оплаті продукції, товарів і послуг становила 40%, то нині вона зведена нанівець. У 15-ти облспоживспілках обігових коштів немає взагалі (табл. 1.2.).

В складних економічних умовах, коли ринкові перетворення в Україні не набрали позитивного соціального змісту і супроводжуються спадом обсягів виробництва, зростаючим безробіттям, зубожінням значної частини населення, актуальність проблем, пов'язаних із пошуком шляхів недержавного регулювання соціально-економічних процесів, суттєво зростає.

Таблиця 1.2.

Власні кошти в обороті підприємств споживчої кооперації України (млн. грн.)

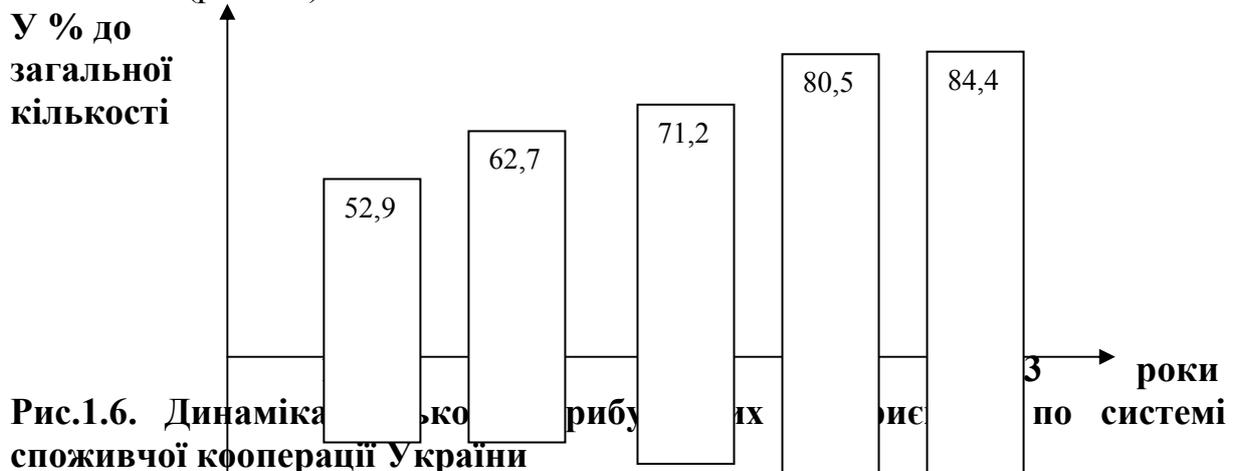
Роки	Система Укоопспілки	В тому числі Сумська
------	---------------------	----------------------

	в цілому	облспоживспілка
На 31.12.1998р.	0,9	-7,0
На 31.12.1999р.	5,0	-7,4
На 31.12.2000р.	-73,1	-8,8
На 31.12.2001р.	64,5	-3,8
На 31.12.2002р.	113,7	-3,4
На 31.12.2003р.	141,3	0,7

Порядок формування та використання грошових доходів і фондів грошових ресурсів у торговельних організаціях і на підприємствах суттєво відмінний від промислових підприємств. Це зумовлено:

- 1) відмінністю процесу кругообороту виробничих фондів (відсутність виробничого циклу, інший склад і структура основних фондів та оборотних засобів);
 - 2) ширшим асортиментом товарів (більша матеріаломісткість, інша швидкість обороту оборотних засобів, висока витратомісткість процесу зберігання і реалізації товарів, більший ризик товарних втрат);
 - 3) розосередженістю товарів у багаточисельних магазинах, кіосках, павільйонах (орендні відносини, контроль за збереження матеріальних цінностей, страхування, охорона, організація кругообороту оборотних засобів тощо);
 - 4) порядком формування й використання валового доходу і прибутку;
- змістом фінансових взаємовідносин з державою тощо .

Як наслідок недостатньої кількості власних обігових коштів значна кількість підприємств має збитки за результатами фінансово-господарської діяльності (рис.1.6) .

Однак не можна погодитись із думкою про те, що більшу частину негативних чинників впливу на нинішню кризову ситуацію в споживчій кооперації можна віднести до об'єктивних факторів, решта ж –

суб'єктивні. Тому сьогодні першочерговим завданням є подолання догматичного уявлення про те, що власність споживчої кооперації належить усім пайовикам, що кожен член споживчого товариства має частку в його власності у розмірі внесеного паю цінних паперів і нарахованих на них дивідендів.

Відповідно до рішень XVIII з'їзду споживчої кооперації України з питань персоніфікації власності за членами споживчих товариств закріплено майже 2 млрд.грн. подільної частини статутного капіталу системи. Це досить важливий момент у життєдіяльності споживчої кооперації. Він сприяє створенню умов відродження справжнього власника в особі пайовика, підвищенню його ролі й зацікавленості в управлінні споживчим товариством, в ефективному господарюванні свого товариства. Вирішальним фактором і безперечною умовою вдосконалення не тільки економічних, а й сукупних відносин споживчої кооперації є офіційне визнання споживчої кооперації як органічної складової АПК.

Результати досліджень дають змогу виділити чотири складові структури АПК, тісно пов'язані зі споживчою кооперацією.

Функціональна структура відображає співвідношення стадій відтворення за ресурсами, структурою продуктів і темпами відтворення. Опосередковуючи обмін у широких масштабах, споживча кооперація не тільки доводить товари до споживачів і реалізовує форму їх вартості, а й забезпечує безперервність і повторення процесу відтворення. В цьому її найважливіша роль у функціональній структурі АПК[9].

Галузева структура визначає АПК як конкретну сукупність технологічно, організаційно й економічно взаємопов'язаних галузей, що функціонують у межах єдиної системи зв'язків. Будучи багатогалузевою господарською системою, споживча кооперація бере участь у заготівлі, транспортуванні, зберіганні, переробці гуртової та роздрібною реалізації продукції АПК. Отже, переважна маса матеріальних, трудових, грошових витрат споживчої кооперації пов'язана з виготовленням, просуванням і реалізацією продукції АПК.

Організаційно-господарська структура є сукупністю організаційних форм, які функціонують в АПК. Важливе місце в загальній сукупності господарських одиниць посідають організації та підприємства споживчої кооперації. Їх кількість перевищує 30 тис. одиниць.

До соціально-економічної структури входять соціальні групи населення, різні види поселень, соціальних сфер і форм власності. Споживча кооперація об'єднує 3,5 млн.пайовиків, обслуговує 10 млн.осіб сільського населення, інтегрована в структури різних форм власності на селі, розвиває інфраструктуру в сільській місцевості[9].

Отже, споживча кооперація фактично є органічною складовою АПК. Залишається юридично оформити це положення в законодавчих і нормативних актах. Важливо також розвивати споживчу кооперацію в поєднанні з іншими сферами АПК, забезпечити її функціонування у

рамках загальнонаціональної програми розвитку АПК на основі аграрно-економічної та соціальної політики.

Організаційно-правові норми містяться в законах, нормативних актах, статутах, договорах, контрактах. Що ж до фінансово-економічних важелів, то вони включають: ціни, тарифи, кредити, дотації, знижки, компенсації, податки, пільги, стимули, штрафи тощо.

Викладене дозволяє зробити ряд висновків.

По-перше, споживча кооперація витримала випробування системної кризи періоду переходу до ринкової економіки, зберегла в основному свій потенціал, організаційну єдність і функціональну цілісність.

По-друге, новий етап розвитку споживчої кооперації слід вважати етапом економічного зростання, гармонійного поєднання соціальних та економічних засад, посилення соціальної місії споживчої кооперації.

По-третє, споживча кооперація стає ядром кооперативного сектора економіки, важливою складовою багатокладної економіки країни.

По-четверте, перспективний розвиток споживчої кооперації неможливий без науково-обґрунтованої стратегії та відповідного фінансового забезпечення.

Основне завдання в діяльності споживчої кооперації полягає в забезпеченні членів споживчих товариств та сільського населення товарами першої необхідності. Враховуючи нестачу власних обігових коштів підприємствам споживчої кооперації необхідно використовувати можливість отримання кредитів, налагодження прямих зв'язків з приватними сільгоспвиробниками.

Оскільки сьогодні приватний сектор бере на себе все більшу вагу сільгоспвиробництва, споживча кооперація, збільшуючи обсяги господарської діяльності, активно стимулює сільськогосподарське виробництво, одночасно розвиваючи та зміцнюючи свою діяльність та фінансовий стан.

Реформування аграрного сектора економіки України створює нові можливості для розвитку та становлення підприємництва в цій сфері. Під впливом економічної кон'юнктури ринкового середовища джерела відновлення власних коштів мають змінюватися. Для подальшого розвитку реформовані підприємства споживчої кооперації мають залучати кошти за допомогою нетрадиційних, нових для вітчизняної практики господарювання фінансово-кредитних інструментів.

Схематично існуючий фінансово – кредитний механізм системи споживчої кооперації реалізується через ланки, наведені на рис.1.7. Усі ланки фінансових структур споживчої кооперації мають власну сферу функціонування, проте вони тісно пов'язані між собою спільною метою - ведення господарської діяльності з метою отримання прибутку. Тому, підприємствам споживчої кооперації в умовах

відсутності необхідного фінансового забезпечення не вигідно користуватися послугами інших фінансових структур, так як в цьому випадку відбувається вилучення власних обігових коштів, не забезпечується головна мета діяльності кооперативів, яка полягає в задоволенні потреб населення , що обслуговується.

Рис.1.7. Класифікація основних ланок фінансово-кредитного механізму системи споживчої кооперації

За ринкової економіки фінансова діяльність господарюючих суб'єктів кооперації одержала новий напрям розвитку. Сьогодні фінанси підприємств споживчої кооперації - це індикатор його конкурентоздатності, показник його життєздатності в ринковій економіці, яка визначила для фінансів нове місце в системі господарювання. Самостійність господарюючих суб'єктів у фінансових відносинах при правовому використанні ринкових регуляторів становить міцну базу для ефективного управління фінансовими ресурсами, тобто для функціонування фінансового менеджменту.

Разом з цим, як вже раніше відмічалось фінансово-кредитне забезпечення підприємств споживчої кооперації на сучасному етапі забезпечується власниками(пайовиками) у вигляді пайових внесків, страховими компаніями (в разі виникнення страхової події) та банківськими установами (в разі залучення банківського кредитування). Але , існує ряд негативних моментів, пов'язаних з залученням вказаних фінансових інструментів:

- Прискорення процесу фінансової стабілізації досягається налагодженням пайових внесків у розмірах не менше 50 % планових оборотних активів, а за суб'єктивних причин досягти неможливо;

- Застосування страхування можливе за наявності вільних обігових коштів, але при цьому відволікається певна сума обігових коштів з обігу на невизначений термін;
- Залучення банківських кредитів вимагає попереднього визначення їх економічної ефективності та окупності, але банківські установи застосовують високі відсоткові ставки за користування кредитами, великий перелік документального оформлення, що завдає перешкоди в отриманні кредитних ресурсів. Крім того, можливість отримання кредитів підприємствами з низькою кредитоспроможністю зводиться нанівець.

Разом з цим, в умовах відсутності фінансування розвитку суб'єктів господарювання сільської місцевості зі сторони держави при застосуванні всіх вищевказаних фінансових інструментів відбувається вилучення грошових потоків сільського регіону, що негативно впливає на стан та розвиток соціальної інфраструктури. В цих умовах з метою фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів господарювання необхідно побудувати таку фінансово-кредитну систему, при якій всі існуючі грошові потоки функціонуватимуть в замкнутому колі, спрямовуючи ці кошти на розвиток конкретного регіону.

3. ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ КРЕДИТНИХ СПЛОК В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

За 150 років свого існування сільська кредитна кооперація пройшла важкий шлях еволюції. В кожній державі вона відрізнялась специфічними ознаками та різноманітністю форм. Батьківщиною кооперативного руху вважається Західна Європа. Умовою виникнення цього руху являється економічний та соціальний прогрес в сільському господарстві. В ХІХ столітті процес виникнення сільських кооперативів, створених населенням, що проживає в сільській місцевості за власною ініціативою та в своїх інтересах, стимулював потребу в забезпеченні стабільних зв'язків дрібного та середнього селянства з ринком сільськогосподарської продукції.

Підвищення товарності сільського господарства та збільшення виробництва продуктів харчування знаходилося в прямій залежності в першу чергу від виробничого кредитування господарств. Збільшенню потреби сільгоспвиробників в кредитах сприяло також:

- збільшення грошової частини оподаткування по відношенню до розміру існуючих раніше натуральних податків;
- необхідність переходу до інтенсивних систем господарювання від зернового виробництва до тваринництва;
- скорочення доходів від збуту продукції в результаті зниження та відміни митних зборів на ввезення дешевого продовольства з США, Канади, Росії та інших держав[80].

Позичені кошти можна було взяти у багатого сусіда в селі, але сільські багатії мали незначний капітал та діяли ізольовано від міського фінансового ринку, що збільшувало їх монополізм. Ця обставина сприяла пошуку такої форми кредитної установи, яка знаходилася б поруч з селянином та була порівняно не дорогою. Родоначальниками

кредитної кооперації в Німеччині були Герман Шульце та Фрідріх Райфайзен. Ф.Райфайзен розробив та реалізував на практиці ідею організації сільських кредитних кооперативів на підставі наступних принципів, які надалі були взяті за основу діяльності Міжнародного кооперативного альянсу:

1. Відсутність вступних та пайових внесків.

2. Спільна необмежена відповідальність по обов'язкам кооперативу.

3. Видача позики тільки членам товариства і тільки на виробничі потреби.

4. Обмежена кількість позичальників.

5. Робота членів правління на суспільних засадах.

6. Заборона участі в інших товариствах.

7. Намагання здешевлювати позики.

Таким чином, досвід його роботи виявився дуже успішним та за декілька років розповсюдився по всій Європі, включаючи Росію, Україну, а також США, Японії та інших. В подальшому життя вносило свої корективи в принципи організації сільських кредитних кооперативів.

В теперешній час в Німеччині діє біля 2,5 тис. кредитних кооперативів з більше 14,5 млн. членів та 30 млн. клієнтів. В Україні вона не набула масового поширення. З 600 зареєстрованих кредитних спілок діють 375, з яких лише 121 кредитна спілка входить в Національну асоціацію кредитних спілок України[153].

Вивчення досвіду розвитку сільських кредитних кооперативів в різних державах світу дозволяє зробити деякі узагальнення, та найбільш позитивні моменти цього досвіду можуть бути впроваджені в Україні, де кредитна кооперація тільки починає відроджуватись. Наведемо деякі моменти цього досвіду.

- 1.Кредитні кооперативи створювались в той час, коли для цього існувала потреба в дрібному кредиті.
- 2.Перевага кооперативів складається в їх спроможності скорочення витрат кредиторів та позичальників, а також скорочення неплатежів по боргам кооперативу.
- 3.Виникнення, в основному за ініціативою самих селян, кредитних кооперативів супроводжувалось прийняттям відповідних законодавчих актів, що сприяли їх розвитку та поступовому скороченню державної підтримки.
- 4.В державах, де сільські кредитні кооперативи займались виключно кредитуванням, ігноруючи інші потреби кооперативного обслуговування селян, кооперативи швидко втрачали спроможність вести бізнес самостійно.
- 5.Еволюція кредитної кооперації в державах світу починалась зі створення первинних сільських кредитних кооперативів, ріст яких приводив до формування регіональних кредитних організацій, обслуговуючих фінансові потреби кооперативів.
- 6.Утворюючись спочатку як сільські, кредитні кооперативи починали обслуговувати підприємства і інших секторів економіки.

Підприємства споживчої кооперації повинні вести роботу по створенню кредитних спілок. Їх розвиток дасть можливість забезпечити кредитування особистих підсобних господарств, а значить поліпшити умови їх становлення та розвитку, сприяти збільшенню обсягів виробництва продукції.

Фінансово-кредитна кооперація є найбільш розповсюдженою формою кооперації у світі. Кооперативні банки, ощадно-позичкові та кредитні кооперативи і товариства, кредитні спілки та інші кооперативні фінансово-кредитні установи не тільки набули широкого розвитку в світовому господарстві, а й займають вагоме місце і відіграють важливу

роль у фінансово-кредитних системах багатьох країн світу. Разом з тим існує необхідність утворення державою нових нормативних документів, які б регламентували діяльність кредитних спілок. Ці документи мають бути узгоджені поміж собою та з іншим чинним законодавством.

Однією з основних причин кризового фінансового стану більшості підприємств системи споживчої кооперації вважається на рівні з дією факторів об'єктивного характеру, недостатність власних оборотних коштів, неефективність використання основних, оборотних, трудових ресурсів, прибутку.

Без кредитної кооперації процес становлення та розвитку кооперації у багатьох країнах був би не тільки надзвичайно складним, а часто і просто неможливим. Тому слід розвивати кредитну кооперацію, яка здатна сконцентрувати значні внутрішні фінансові ресурси країни і спрямувати їх на розвиток системи споживчої кооперації і, що найголовніше, їхньої соціальної бази - дрібних виробників та споживачів. Крім цього, ідея фінансово-кредитної кооперації є надзвичайно простою і зрозумілою для пересічених громадян.

Перші відомості про утворення кооперативів з метою взаємного кредитування походять з 50-х років XIX століття. Саме тоді, внаслідок прискорення промислового розвитку, проблема коштів з дедалі більшою гостротою поставала не тільки перед підприємцями, а й перед певними групами приватних осіб. Переважно це були громади, об'єднані виробничими, професійними чи соціальними інтересами; не маючи змоги взяти кредит у банках.

На нашу думку, напрям споживчого кредитування дійсно впливає не тільки на соціальний захист населення, покращення добробуту, а й на макроекономіку: ріст купівельної спроможності населення (активізація торгівлі, збільшення виробництва).

Переваги кредитного кооперативу:

- позичальники можуть отримати кредити за меншими процентними ставками, а вкладники більший процент за свої заощадження;
- кредитний кооператив перебуває безпосередньо на місці функціонування підприємства;
- можливість опанувати невеликими вкладками та кредитами;
- підвищення матеріальної зацікавленості членів кооперативу в результатах своєї праці;
- підвищення соціального становища вкладників.

Однією з найбільш серйозних проблем в сучасній кредитній діяльності, в тому числі і діяльності кредитної спілки, являється залучення та підтримка достатнього обсягу капіталу, забезпечення його послідовного збільшення.

Крім цього, кредитна спілка визнана не кооперативом, як це має місце в інших країнах, а громадською організацією. Це створює певні проблеми у відродженні цієї форми кредитної кооперації (табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз факторів створення кредитних спілок в Україні.

Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> кредитні спілки мають статус неприбуткових організацій 	<ul style="list-style-type: none"> можливість втрати неприбуткового статусу
<ul style="list-style-type: none"> ідея сприйнята українським суспільством і буде поширюватись 	<ul style="list-style-type: none"> залежність погашення кредиту від факторів, що не залежать від діяльності менеджера, наприклад, втрата здоров'я або звільнення з роботи.
<ul style="list-style-type: none"> Створена Національна асоціація кредитних спілок України 	<ul style="list-style-type: none"> необхідність узгодження чинного законодавства
<ul style="list-style-type: none"> зарубіжні проекти можуть реально підтримати розвиток руху кредитних спілок 	<ul style="list-style-type: none"> необхідність підтримки держави
<ul style="list-style-type: none"> оздоровлення фінансового стану підприємств, покращення добробуту членів кредитної спілки 	<ul style="list-style-type: none"> слабка ринкова позиція

Сільська кредитна спілка- це добровільне об'єднання на підставі членства фізичних та юридичних осіб, що проживають та (або) ведуть

свою діяльність в сільській місцевості для спільного накопичення коштів та надавання позичок друг другу (тобто на підставі взаємодопомоги).

Мета кредитної спілки - за допомогою видачі доступних кредитів забезпечити умови для ефективної діяльності господарств своїх членів, надавати послуги по зберіганню особистих накопичень членів кооперативу. В зв'язку з тим, що діяльність кредитного кооперативу носить споживчий характер, кредити надаються тільки членам кооперативу; кредитний кооператив не може надавати послуги фізичним та юридичним особам- не членам кооперативу, що обов'язково фіксується в його Статуті.

Кредитна спілка утворюється та здійснює свою діяльність на підставі наступних принципів кооперативного руху:

- добровільність вступу та свобода виходу ;
- утворення спілки за територіальною ознакою;
- відкритість для прийому нових членів, що мають інтереси, які відповідають меті та задачам кооперативу;
- самостійність та самокеруємість;
- право особистої участі членів в будь-яких видах діяльності, в тому числі в управлінні діяльністю;
- вибірність та періодична заміна складу керуючих органів та їх підзвітність членам кредитної спілки;
- недопущення збагатіння одного члена за рахунок іншого, справедливий розподіл доходу між членами пропорційно частки участі кожного з них в діяльності кредитної спілки;
- обмеження нарахувань на пайовий капітал у випадку розподілу отриманих доходів у відповідності з розміром пайонакопичень;
- доступність для членів кооперативу інформації про її діяльність;
- надання послуг переважно членам кооперативу;
- мінімізація вартості послуг, що надаються членам спілки.

Кредитна спілка здійснює свою діяльність на підставі об'єднання пайових внесків членів. Пайовий внесок являється долею пайовика в пайовому капіталі.

Вона являється некомерційною організацією, а його діяльність не орієнтована на отримання прибутку. Її дохід - відсоток від позички, одна частина якого використовується на поточні потреби кооперативу, формуванні резервного та іншого капіталу, друга частина використовується для нарахування відсотків на пайовий капітал. Члени кредитної спілки – не тільки вкладники, але й кредитори, вони також контролюють використання коштів кооперативу та повністю ділять відповідальність за його діяльність. Таким чином, члени кооперативу несуть солідарну відповідальність за його фінансові ризики, спільно вирішуючи, кому надавати кредити, в якому обсязі та яким чином можна використовувати тимчасово вільні кошти.

В цьому головна відмінність кредитної спілки від комерційного банку. Основна мета діяльності комерційного банку- максимальне отримання прибутку. Для цього використовуються фінансові ресурси фізичних та юридичних осіб, що не являються власниками банку, а лише його клієнтами, які не можуть контролювати використання банком їх коштів. Банк з метою отримання максимального прибутку ризикує грошовими засобами клієнтів, при цьому не враховуючи їх дозвіл. Таким чином, клієнти банківських установ, не мають можливості впливати на діяльність банку, повністю розділяють відповідальність з ними за всі фінансові ризики.

Однією з відмінностей кредитної спілки від комерційного банку являється спосіб управління спілкою. Управління банком здійснює обмежене коло акціонерів, володіючих контрольним пакетом акцій, вони ж отримують основну частину прибутку комерційного банку. Головний орган управління спілкою - загальні збори членів (пайовиків). В кредитній спілці діє один з головних принципів кооперації - демократичний: один

чоловік-один голос, незалежно від долі пайовика в пайовому капіталі кооперативу. Загальні збори членів кооперативу обирає Правління. Управління спілкою здійснюється в інтересах його членів, що передбачає покращення соціального та економічного становища кожного члена. В зв'язку з цим кожний член кооперативу не може мати в пайовому капіталі долі більшої, ніж встановлено загальними зборами.

Порядок утворення кредитної спілки:

1. Громадяни та фізичні особи, які з'явили бажання утворити спілку, формують організаційний комітет, в обов'язки якого входить підготовка проекту статуту, техніко-економічного обґрунтування, прийом заяв про вступ до спілки, підготовка та проведення загальних організаційних зборів.

1. Організаційний комітет має право встановлювати розміри вступних внесків. Ці засоби призначені для покриття організаційних витрат по утворенню спілки та організації її господарської діяльності. Звіт про їх використання представляється загальним зборам.
2. Загальні збори приймають рішення про прийом в члени спілки, затверджують статут, обирають органи управління.

Створення кредитної спілки може бути найбільш перспективним, якщо ініціатором її створення виступить група осіб, що має досвід роботи в банківських структурах.

Кредитна спілка підлягає державній реєстрації у порядку, передбаченому чинним законодавством.

Рис.4. Структура управління сільського кредитного кооперативу

Члени спілки можуть бути обрані тільки в один вибірний орган. Загальні збори правомочні вирішувати будь-які питання, що відповідають статутним цілям та завданням спілки. Правління спілки забезпечує виконання рішень загальних зборів та здійснює керівництво її діяльністю в період між загальними зборами. Спостережна рада забезпечує дотримання норм та положень статуту та чинного законодавства, здійснює контроль за роботою правління, виконавчої дирекції. Виконавча дирекція здійснює керівництво повсякденної діяльності. Повноваження та відповідальність дирекції визначається статутом. Кредитний комітет розглядає заяви та приймає рекомендації, спрямовані правлінню, з питань надання кредитів, гарантій та забезпечень по їх поверненню, право видачі яких передано виконавчій дирекції.

Власні кошти спілки складаються з подільної та неподільної частини. Подільна частина майна утворюється з паєнакопичень його членів. Неподільну частину становлять основні та обігові фонди, що утворюються за рахунок вступних внесків, доходів від власної діяльності та інших надходжень. Ця частина може бути розподілена між членами спілки тільки в разі ліквідації.

Пайовий капітал формується за рахунок обов'язкових та додаткових пайових внесків. Розмір та порядок внесення обов'язкових пайових внесків встановлюється у відповідності з статутом. Розміри обов'язкових пайових внесків можуть бути рівними або носити диференційований характер в залежності від передбачуваного обсягу

послуг. В разі необхідності по рішенню загальних зборів можуть стягуватись додаткові внески (для покриття збитків або інших задач).

Для покриття непередбачених витрат та відшкодування можливих збитків, а також інших цілей кооператив формує резервний та інші фінансові капітали. Їх перелік, розмір, порядок формування визначаються статутом або загальними зборами членів кооперативу.

Розподіл прибутку спілки за підсумками року затверджується на загальних зборах членів відповідно до статуту (рис.5).

Рис. 5 Порядок розподілу прибутку сільської кредитної спілки

Як видно з рисунку, по-перше, частина прибутку направляється в неподільні фонди. Такий порядок встановлюється для підтримки економічної стійкості спілки, що дозволяє йому постійно мати необхідні засоби. Далі з суми, що залишилася робляться платежі в бюджет.

Кредитна спілка не звільнюється від сплати податку на прибуток. Крім того вона робить відрахування до позабюджетних фондів. Із суми, що

залишається робиться виплата асоційованим членам належних їм по пайових внесках дивідендів. При цьому загальна сума виплат не повинна перевищувати 30% від суми прибутку, що підлягає розподілу. Залишок прибутку спрямовується на членські виплати. Членські виплати являють собою частину прибутку спілки, яка розподіляється між його членами пропорційно їх участі в господарській діяльності спілки. В кредитній спілці це обсяг взятого кредиту, який в свою чергу відповідає обсягу виплачених за нього відсотків.

До 80% членських виплат може спрямовуватись на поповнення паїв членів спілки, але не виплачується їм готівкою та йде на поповнення передбачених статутом подільних фондів, що формуються додатково до пайового капіталу.

Сума що після цього залишиться виплачується безпосередньо членам спілки. Після того як через декілька років з початку діяльності спілки будуть сформовані передбачені статутом фонди та з'являться надлишкові кошти загальні збори можуть прийняти рішення про початок погашення нарощених паїв, тобто поетапних виплат членам спілки.

Основною діяльністю кредитної спілки є надання послуг своїм членам по кредитуванню та збереженню грошових коштів. Позика членам спілки надається на підставі діючого законодавства на умовах визначених статутом .

Спілка повинна постійно переглядати свою кредитну політику у відповідності зі змінами ринкових умов. Кредитна політика складається з загальних напрямів прийняття рішень по вибору надійного позичальника, обсягу та терміну кредиту. Ці напрями в подальшому реалізуються управлінським апаратом. На рис.6 наведена послідовність кредитної політики та взаємозв'язок її етапів.

Рис. 6. Структура кредитної політики

Кредитна спілка в процесі своєї діяльності підпорядкована різного роду ризикам. Ризики являються наслідками стихійної зміни попиту та пропозиції. на підприємствах агропромислового комплексу додатковий ризик пов'язаний з погодними явищами. Але основним ризиком являється кредитний ризик, пов'язаний з неможливістю позичальника виконати умови кредитного договору.

Фактори, що підвищують кредитний ризик:

- значний розмір сум кредитів, виданих вузькому колу позичальників ;
- ліберальна кредитна політика - надання кредитів без наявності необхідної інформації;
- неможливість отримання відповідного забезпечення для кредиту;
- значні суми кредитів, виданих позичальникам, пов'язаних між собою;
- нестабільність економічної та політичної ситуації.

Фактори, що знижують кредитний ризик:

- консервативна політика управління кредитуванням;
- ретельна процедура затвердження кожного кредиту;
- встановлення максимально допустимого розміру ризику, що приходиться на одного позичальника;
- систематичне спостереження та контроль за ризиками зі сторони керівництва;
- ефективне забезпечення страхування кредитів.

Методи управління кредитним ризиком:

1. лімітування кредитів - встановлення сум максимальної заборгованості по позикам конкретному позичальнику;
2. проведення маркетингу ринку кредитних ресурсів;

3. прогнозування стану ринку кредитів;
4. диверсифікація кредитів – розповсюдження кредитування шляхом надання:
 - менших сум кредитів максимальному колу незалежних клієнтів;
 - кредитів, різних по термінам погашення, по призначенню, по виду забезпечення, по способам визначення процентної ставки за кредит;
 - кредитів для різних галузей народного господарства.
5. страхування - в випадку неплатоспроможності боржника погашення заборгованості по наданому кредиту бере на себе страхова компанія.
6. встановлення різних процентних ставок по кредиту в залежності від величини ризику.
7. інтелектуальні експертні оцінки - комплексний підхід до рішення задач управління кредитним ризиком на всіх етапах кредитної угоди.

Задачі системи експертної оцінки:

На стадії видачі кредиту:

- аналіз первісної кредитоспроможності позичальника;
- корегування умов позики з метою розробки оптимальних умов кредитного договору;
- прийняття рішень про способи управління кредитним ризиком.

На стадії контролю за використанням кредиту:

- прогноз зміни кредитоспроможності позичальника на підставі вторинної інформації; прийняття рішення про міри по недопущенню кризової ситуації.

Кредитна спілка повинна періодично розраховувати та планувати нормативи надійності своєї роботи з метою запобігання банкрутству.

Виходячи з вище сказаного можна назвати наступні завдання менеджменту капіталу кредитної спілки :

- визначення способів залучення додаткового капіталу;

- визначення факторів, впливаючих на рішення менеджера про залучення додаткового капіталу для захисту від ризику, підтримки майбутнього росту;
- розробка ефективної системи оцінки заявок на отримання споживчих кредитів;
- встановлення оптимальної процентної ставки по кредиту.

Фактори, що приймаються до уваги під час оцінки заявки:

- характер позичальника та його платоспроможність;
- кредитна історія клієнта ;
- мета кредитування;
- стабільність зайнятості та місця проживання;
- відповідність мети кредитування чинному законодавству.

Вивчення факторів фінансової стійкості підприємств системи споживчої кооперації зумовлює необхідність внутрішнього аналізу стану і інтенсивності використання активів і перш за все товарних запасів, джерел їх фінансування, формування й використання загальногосподарських та спеціальних фондів, доходів і фінансових результатів. Як показує аналіз фінансового забезпечення, підприємства системи споживчої кооперації відчують гостру потребу в пошуку додаткових джерел поповнення власних коштів в обороті. Такий же стан спостерігається в інших суб'єктах підприємництва, що здійснюють свою діяльність в сільській місцевості. В результаті відсутності державної підтримки, недосконалої законодавчої бази та неможливості здійснення банківського кредитування із-за високої плати за користування позикою страждає соціальна сфера села і перш за все населення, що проживає в сільському регіоні.

Ефективність діяльності кредитних спілок- це економічна категорія, яка комплексно характеризує результативність економічного потенціалу цих організацій. Щоб запобігти банкрутству, визваного нестабільністю фінансового ринку, кредитний кооператив повинен періодично

розраховувати, відстежувати та планувати нормативи надійності своєї роботи.

Перебудова господарської діяльності підприємств різних форм власності спрямована на оволодіння механізмом ринкових відносин і вимагає застосування нових вимог до змісту та методів економічного аналізу. Ринок вимагає швидкого реагування на зміну виробничої ситуації, підтримку сталості фінансового стану.

5. ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК

Головна мета кредитної спілки - це ріст його пайового капіталу, оскільки він являється головним джерелом кредитів. Пайовий капітал збільшується з прийомом нових членів або з ростом паїв дійсних членів. Виходячи з цього кредитний кооператив повинен організовувати свою діяльність таким чином, щоб як можна більша кількість фізичних та юридичних осіб намагалась стати його членом. Слід також відмітити ще одну відмінність кредитного кооперативу від комерційного банку.

Кредитна спілка являється фінансовою організацією, але способи та напрями її роботи мають свою специфіку. Тому не всі показники, що характеризують ефективність кредитних установ, можуть бути використані для оцінки ефективності діяльності спілки. Тому потрібна розробка іншої системи показників.

Загальна оцінка фінансового стану підприємства проводиться з метою оперативного реагування (прийняття конкретних управлінських рішень, наприклад, щодо ліквідації просрочених платежів, списання нереальних до стягнення боргових зобов'язань, поповнення власних оборотних коштів, нормалізації запасів товарно-матеріальних цінностей тощо).

Деяка важкість в розрахунку оціночних показників обумовлена тим що кредитні спілки не мають окремої фінансової звітності. Тому запропоновані показники можна використовувати як внутрішні та розраховувати їх на підставі даних аналітичного обліку. Пропонуємо методика оцінки ефективності діяльності кредитної спілки включає наступні показники:

- ◆ Фінансова стійкість;
- ◆ Ліквідність та платоспроможність;
- ◆ Допустимий ризик;
- ◆ Якість кредитного портфеля;

- ◆ Економічна ефективність;
- ◆ Соціально-економічна ефективність.

Структура показників оцінки діяльності кредитної спілки наведена на рис.7.

Фінансова стійкість підприємства-це такий стан його фінансових ресурсів, механізм фінансових ресурсів, їх розподілу та використання, який забезпечує розвиток підприємства на підставі росту прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності в умовах допустимого рівня ризику.

Показники фінансової стійкості являються однією з самих важливих груп показників в початковий період роботи спілки. Від стану фінансової стійкості залежить ступінь довіри населення - потенційного вкладника. Для підтримки платоспроможності необхідно мати достатній обсяг власних коштів.

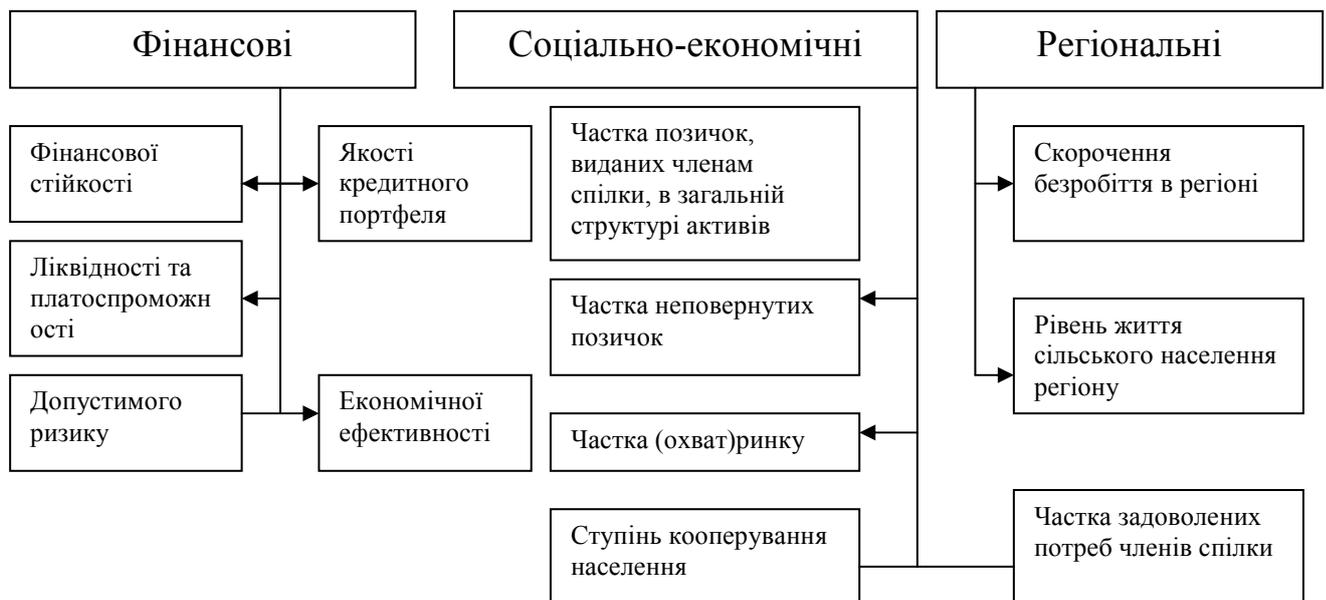

Рис.7. Показники оцінки діяльності кредитної спілки.

Якщо спілка не позичає грошей у третіх осіб, то з метою нормування співвідношення власних засобів та сум активів, розраховується коефіцієнт забезпеченості власними коштами

$$K = BK/A, \text{ де}$$

BK- сума власних коштів;

A-активи спілки за вирахуванням збитків.

Якісне значення нормативу рекомендується від 0,5 до 0,1 (коефіцієнт забезпеченості власними засобами визначається як відношення до оборотних активів).

Якщо забезпеченість власними засобами визначається як відношення до ризикових активів (позички, інвестиції, поруки) , то значення коефіцієнта буде від 0,1 до 0,12.

Коефіцієнт незалежності, який показує частку власних коштів в вартості майна. Достатньо високим вважається рівень, що перевищує 0,4. Тоді ризик кредиторів буде зведений до мінімуму. Він визначається за формулою:

$K = BK/VM$, де

BK- власні кошти;

VM- вартість майна.

Співвідношення позичених та власних коштів визначає залежність від зовнішніх позичок. Даний показник визначається за формулою:

$K = Z/BK$, де

Z- зобов'язання спілки.

Ліквідність кредитної спілки означає спроможність сплачувати в термін свої зобов'язання. Обсяг зобов'язань збільшується на більш пізніх стадіях розвитку спілки, коли збільшується обсяг депозитних вкладів населення, на які нараховуються відсотки. Кредитній спілці слід планувати свою ліквідність. Великий розмір ліквідності свідчить про неефективне використання своїх ресурсів. Мала ліквідність означає, що спілки неспроможна сплачувати своєчасно за своїми зобов'язаннями. Ліквідність визначається за формулою:

$K = VA/ПЗ$, де

VA-високоліквідні активи;

ПЗ-поточні зобов'язання

Рекомендуємо значення даного норматива-0,5, а мінімальне-0,1.

З метою зниження ризику неліквідності необхідно довгострокові фінансові активи (більше 1 року) формувати за рахунок довготермінових пасивів(вкладів більше 1 року). Тому для оцінки ліквідності може бути використаний коефіцієнт ліквідності по довгостроковим фінансовим активам.

$K = ДЗ / ДА$, де

ДЗ- довгострокові зобов'язання;

ДА- довгострокові фінансові активи.

Рекомендоване значення даного показника не нижче 1.

Ефективність діяльності визначається також структурою його балансу. Розширення кредитних ресурсів шляхом збільшення пасивів дозволяє покривати потенційні збитки в активах. З метою визначення повноти використання свого капіталу, застосовується мультиплікатор капіталу.

$МК = А / К$, де

А-сума активів спілки;

К-сума капіталу

Досвід закордонних держав показує, що в період становлення спілки слід обмежити обсяги кредитування за рахунок зовнішніх джерел. Основу кредитних коштів повинні складати грошові кошти членів спілки у вигляді пайових внесків та збережень.

Одним з основних видів ризику, якому підвержена діяльність кредитної спілки являється кредитний ризик. Для його зменшення слід обмежити обсяг засобів, що вкладається в один і той же фінансовий інструмент. Тому слід розраховувати коефіцієнт одиничного виду вкладень

$K = ОВ / ОФВ$, де

ОВ-обсяг одиничного вкладення в один фінансовий інструмент;

ОФВ-загальний обсяг фінансових вкладень за вирахуванням виданих позичок.

Рекомендуємо значення –менше 0,2.

Кредитна спілка, як і всі інші кооперативи повинна формувати неподільний резервний капітал на випадок непередбачуваних обставин в розмірі не менше 10% від пайового капіталу. Резервний капітал може бути сформований за рахунок власних доходів, або за рахунок спеціальних внесків членів спілки. Для покриття потенційних втрат по позикам резерви встановлюються в наступних розмірах:

- Не менше 30% по простроченій заборгованості до 3 місяців;
- Не менше 75% по простроченій заборгованості від 3 до 12 місяців;
- Не менше 100% по простроченій заборгованості більше 12 місяців;

Показники якості кредитного портфеля являють собою сукупність наданих спілкою кредитів. Для характеристики кредитного портфеля кредитного кооперативу використовуються наступні показники:

1. Коефіцієнт портфеля ризику:

$$K=Зб / Зп, \text{ де}$$

Зб- Загальний баланс непогашених позик;

Зп- загальний портфель непогашених позик.

Мінімальний розмір для оцінки портфеля ризику - не більше 5% загального кредитного портфеля.

2.Поточний коефіцієнт повернення:

$$K= (Кфв+Пп)/ (ОБ+В), \text{ де}$$

Кфв- сума фактично виплаченого основного боргу;

Пп - сума, отримана по виплаті відсотків за звітний період;

ОБ – сума основного боргу, що підлягає сплаті за звітний період;

В - сума відсотків, що підлягають сплаті за звітний період.

Оцінка економічної ефективності пов'язана з поняттям прибутку. Але кредитні спілки мають соціальну спрямованість діяльності та тому прибуток не може бути основним показником економічної ефективності роботи кооперативу.

Тому така ефективність повинна оцінюватись по спроможності задовольняти потреби своїх членів в кредиті та сприяти підвищенню ефективності виробництва за рахунок надання більш дешевих позичок.

Разом з тим, кредитна спілка формує власний капітал, несе затрати та отримує дохід. Перш за все, кредитна спілка несе такі затрати як оплата праці управлінського апарату, витрати на придбання оргтехніки та витрати по відрядженню, оренда приміщення та інші. Тому одним з показників економічної ефективності її роботи являється відношення виробничих затрат до суми його активів:

$K = Z_k / A_c$, де

Z_k - затрати спілки в звітному році (крім виплат процентів по залученим депозитам);

A_c -середньорічні активи.

Рекомендуємо значення цього показника не вище 0,1.

Другим показником являється рівень різниці між середньозваженою ставкою по позикам, виданим членам спілки та середньозваженою ставкою по депозитам, залученим від членів спілки:

$V_p = V_c - V_d$, де

V_c -середньозважений відсоток по виданим позикам;

V_d - середньозважений відсоток по депозитам, залученим від членів кооперативу.

Для різних активів існують відповідні показники ефективності, до яких відносяться:

1. Доходність кредитного портфеля(виданих позик) за період:

$D_{kp} = \text{Дох з} / Ч_{kp}$, де

Дох з-загальний дохід від позик за період;

Ч_{кп}-чистий кредитний портфель (обсяг виданих позик) в середньому за період.

2. Доходність ліквідних інвестицій за період:

$D_{лі} = \text{Дох лі} / I_{лі}$, де

Дох лі-доход від ліквідних інвестицій за період;

Іл- сума ліквідних інвестицій за період

3.Відсотковий коефіцієнт 1:

$$BK1 = \text{Вдв} / \text{Одв}, \text{ де}$$

Вдв- сума відсотків, що сплачується по депозитним

вкладам;

Одв- середній за період обсяг депозитних вкладів.

4.Відсотковий коефіцієнт 2:

$$BK2 = \text{Впс} / \text{Спс}, \text{ де}$$

Впс- сума процентів, сплачених по позиченим коштам;

Спс- середній за період обсяг позичених коштів.

На відміну від комерційного банку кредитна спілка не намагається до максимізації цього показника. Напроти, чим нижче значення коефіцієнтів, тим краще спілка виконує завдання мінімізації відсотків.

5.В ефективно діючій організації затрати на апарат управління не повинні перевищувати 3-5%. Адміністративні витрати включають заробітну плату робітників апарату управління та накладні адміністративні витрати.

Коефіцієнт затрат на управління розраховується за формулою :

$$K = \text{Зау} / \text{Зз}, \text{ де}$$

Зау- затрати на утримання апарату управління;

Зз – загальні затрати.

Під соціальною ефективністю розуміють відповідність діяльності спілки своїм соціальним завданням. Про зміну соціальної ефективності спілки можна робити висновки шляхом порівняння показників в динаміці.

1.Частка задоволених запитів членів спілки про надання позики:

$$\text{Чз} = \text{Пв} / \text{Пз}, \text{ де}$$

Пв- загальна сума виданих позик;

Пз-загальна сума запитів по позикам.

2.Частка позик, виданих членам кредитної спілки, в загальній структурі

активів:

$$Чвп = Пв / Аср, \text{ де}$$

Пв- загальна сума виданих позик;

Аср-середня сума активів.

Цей показник не відображає якість виданих позик, але його невеликий розмір свідчить про незадовільну роботу зі своїми членами в області видачі позик.

3.Інтегральним соціально-економічним показником може вважатися рівень неповернення позик членами кооперативу:

$$Чнп = Пн - Пв, \text{ де}$$

Пн- обсяг неповернутих позик за період;

Пв- обсяг виданих позик за період.

4.Доля (охват) ринка показує, яку частину займають кредити в загальній масі кредитів, отриманих представниками даного регіону:

$$Чр = Кв / Ко, \text{ де}$$

Кв- обсяг позик, виданих за період;

Ко- обсяг позик отриманих за період.

Кредитну спілку, як засіб мікrokредитування можна розглядати як інвестора. Суть інвестиційної діяльності кредитної спілки полягає в комплексі заходів щодо підготовки та реалізації проектів інвестицій, в результаті яких досягається соціальний ефект.

Основною метою інвестиційної політики кредитної спілки є забезпечення найбільш ефективних шляхів розширення активів з позицій перспективного розвитку.

Соціальна ефективність функціонування кредитних спілок в регіоні може розглядатися з точки зору досягнення раціонального споживання продуктів харчування та підвищення рівня життя населення. Результатом діяльності кредитної спілки буде підвищення зайнятості та ріст доходів населення, а також ріст ефективності фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання.

6. ФІНАНСОВІ ВЗАЄМВІДНОСИНИ КРЕДИТНОЇ ТА СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

Кооперативна діяльність спрямована не лише на задоволення матеріальних потреб населення, а й на соціальну перебудову села, економічну стабілізацію, відродження демократії, міжнародне співробітництво.

Виходячи з раніше викладеного матеріалу та враховуючи несистемний за формою і незбалансований за темпами процес становлення ринкової економіки в Україні, від якого особливо потерпає населення сільських регіонів країни пропонуємо механізм взаємодії підприємств системи споживчої кооперації України з населенням, що обслуговується та іншими підприємницькими структурами через створення кредитної спілки з метою здійснення кредитування господарської діяльності підприємницьких структур(рис.8).

Рис.8. Механізм взаємодії споживчого товариства, кредитної спілки та інших підприємницьких структур

В цих умовах, кредитна спілка спроможна внести реальний вклад у вирішення питань розвитку вітчизняного виробництва, створення

додаткових робочих місць, формування соціально-побутової інфраструктури в сільській місцевості і тим самим пом'якшення кризового впливу на зниження життєвого рівня громадян.

Членами кредитних спілок можуть стати фермери, інші сільськогосподарські товаровиробники, підприємства, що займаються переробкою сільськогосподарської сировини, заготівельні, посередницько-збутові та інші підприємства та організації, пов'язані з сільгоспвиробництвом, дрібні та інші підприємці, а також окремі громадяни, що приймають участь власними грошовими коштами у вигляді пайових внесків в формуванні кредитних ресурсів.

Основний зміст діяльності кредитних спілок вбачається в мобілізації збережень членів кооперативу, залученні позичкового капіталу та використанні цих коштів для видачі кредитів, в першу чергу на виробничі потреби, не виключається можливість використання засобів на соціальні потреби членів кооперативу.

Кредитні спілки в сільських зонах можуть стати, з однієї сторони, ефективним засобом розподілу державних кредитів сільськогосподарським позичальникам, так як в них діє солідарна відповідальність, з іншої сторони, кредитна кооперація може бути джерелом накопичення первинного капіталу для дрібного бізнесу, що призначений вирішити проблеми зайнятості робочої сили в сільськогосподарському виробництві.

Члени кредитної спілки набувають можливості:

- ефективно розмістити наявні грошові кошти, отримавши від даної операції доход;
- забезпечити фінансування своїх приватних фінансових потреб;
- сприяти економічному розвитку виробництва сільськогосподарської продукції та створенню додаткових робочих місць;
- ріст оборотного капіталу дозволить споживчому товариству збільшити обсяг заготівель сільськогосподарської продукції, наповнити магазини

товарами, користуючись попитом у населення і тим самим задовольнити всілякі потреби сільського населення.

Кредитна спілка працює в інтересах своїх членів. Вона достовірно знає своїх позичальників і в переважній більшості угод складається договір поруки за оформлений кредит, який тут же, за бажанням позичальника, видається готівкою або ж проводяться безготівкові розрахунки.

Ефективність господарсько-фінансової діяльності, динамічний розвиток багатогалузевого господарства споживчої кооперації вимагає від підприємств чіткої стратегії, що зумовлює необхідність розробки і виконання планів економічного і соціального розвитку. Разом з тим, в зв'язку з платіжною кризою багатьох підприємств, дефіциту власного обігового капіталу особливу увагу слід приділяти факторинговим операціям.

Факторинг-це різновид кредитно-фінансової операції, який забезпечує не тільки обіговість вартості, але й такі важливі зовнішні умови як підтримка постачання підприємств необхідною продукцією, надання виробникам інформації про стан і структуру попиту на їхню продукцію.

Основною послугою при факторингу являється фінансування кредитною спілкою поставок товарів з відстрочкою платежу. Крім цього, спілка здійснює контроль за своєчасністю оплати та здійснює облік дебіторської заборгованості. Другою послугою при факторингу являється страхування ризиків, пов'язаних з постачанням товарів, в тому числі ризику неотримання своєчасного платежу від покупця. Третьою послугою являється адміністративне управління дебіторською заборгованістю-передбачає контроль за своєчасною сплатою поставки покупцями.

В умовах функціонування кредитної спілки відкриваються широкі можливості для забезпечення підприємств необхідними в веденні фінансово-господарської діяльності товарно-матеріальними цінностями. При цьому відбувається контроль зі сторони членів кредитної спілки за необхідністю здійснення тієї чи іншої господарської операції так як в

умовах факторингової угоди постачальник поступається спілці правом отримання платежів від платників за поставлені товари чи надані послуги. Кредитна спілка у день подання на оплату платіжних вимог оплачує їх постачальникові і сама завершує розрахунки з покупцями. Механізм здійснення кредитною спілкою факторингових операцій показаний на рис.

Рис. 4. Блок-схема здійснення факторингових операцій

Кредитна спілка, членами якої є обслуговуване населення, що проживає на даній території, працює в одному з підприємств та користується послугами цих підприємств в залежності від потреби. Тобто члени кредитної спілки мають можливість визначити важливість та необхідність тієї чи іншої угоди та дати дозвіл на її здійснення і тільки після цього дати згоду для заключення факторингової угоди. Для підприємств являється дуже важливим той фактор, що надходження виторгу від реалізації продукції за виконані послуги не залежить від платоспроможності платників, терміну оборотності коштів у розрахунках та інших чинників. Фінансування при факторингу має ряд переваг, серед яких слід в першу чергу відмітити:

- комплексну систему довготермінового фінансування організацій;

- автоматичне збільшення фінансування по мірі росту обсягу реалізації;
- відсутність обмежень по платежам від постачальників товарів.

Постачальник також має наступні вигоди в умовах використання факторингу:

- ◆ отримання додаткового прибутку за рахунок можливості збільшення обсягів реалізації в результаті отримання необхідного обігового капіталу від спілки;
- ◆ економія коштів на операціях, пов'язаних з отриманням банківського кредиту.

Фінансування в межах факторингу звільняє постачальника від проблеми дефіциту власного обігового капіталу, а покупцю дає можливість гарантовано отримувати від постачальника відстрочку платежу на термін, достатній для товарообігу.

На нашу думку, діяльність кредитних спілок якраз стимулює розвиток обслуговуючих кооперативів, адже, сприяючи розквіту фермерських господарств, інших приватних землевласників, кредитна кооперація ніби створює широкі передумови для їх об'єднання в обслуговуючі кооперативи з переробки продукції, заготівельно-збутові, постачальницькі, сервісні та інші, а також виробничі.

Таким чином, одним з шляхів розв'язання назрілої проблеми являється створення сільськогосподарської кредитної кооперації. Кредитні спілки дозволять здійснити удосконалення реальних відносин на селі, всього способу виробництва в сільському господарстві: виробничих сил та характеризуючих їх моментів, відношень власності, механізму обміну; будуть сприяти механізму обміну, новій мотивації праці, формуванню та стимулюванню підприємництва.

Висновки

Відродження справжньої кооперації є одним з напрямів економічної реформи, пристосування її діяльності до ринкової економіки. Споживча кооперація в Україні діє у відповідності з міжнародними кооперативними принципами, які відтворені в Законі “Про споживчу кооперацію”, а також в статутах про споживчі товариства та районні і обласні спілки споживчих товариств України. Разом з тим, існуюча законодавча база з питань функціонування споживчої кооперації можна вважати застарілою, насамперед у питаннях власності, реструктуризації підприємств тощо. Крім захисту прав пайовиків мають місце знайти неприбутковий характер діяльності споживчих товариств, закріплення їхнього статусу як первинної ланки споживчої кооперації, кооперативні принципи розподілу доходів.

З прийняттям Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію”, який регулює діяльність сільськогосподарських виробничих та обслуговуючих кооперативів, були створені правові умови для відродження в Україні сільськогосподарської кооперації.

Споживча кооперація і агропромисловий комплекс здавна взаємопов’язані між собою єдиним відтворювальним процесом і знаходяться в різносторонній залежності. В результаті реформування відносин власності в аграрному секторі економіки на селі активізується життя та економічна ефективність населення, збільшуються їх доходи та купівельна спроможність.

Останнім часом кооперативний рух в Україні суттєво активізувався. Відбувається це в двох основних напрямках. Перший- активізація і кооперування в аграрному секторі. І другий – вдосконалення кооперативних відносин у сфері торгівлі та сервісу. Сьогоднішнє кооперування на селі ні в якому разі не можна розцінювати як спосіб реформування відносин власності. Кооперування сільгоспвиробників- це спосіб закріплення і реалізації прав приватних власників і господарств з

метою зміцнення їх господарств, забезпечення стійкості та спроможності вижити. Тобто первинним все-таки є приватний власник, приватний господар. Кооператив є форма і спосіб які допомагають стійкіше, впевненіше, надійніше стояти приватним господарям.

Однією з основних причин кризового фінансового стану більшості підприємств системи споживчої кооперації вважається на рівні з дією факторів об'єктивного характеру, недостатність власних оборотних коштів, неефективність використання основних, оборотних, трудових ресурсів, прибутку.

Без кредитної кооперації процес становлення та розвитку кооперації у багатьох країнах був би не тільки надзвичайно складним, а часто і просто неможливим. Тому слід розвивати кредитну кооперацію, яка здатна сконцентрувати значні внутрішні фінансові ресурси країни і спрямувати їх на розвиток системи споживчої кооперації і, що найголовніше, їхньої соціальної бази- дрібних виробників та споживачів. Крім цього, ідея фінансово-кредитної кооперації є надзвичайно простою і зрозумілою для пересічених громадян.

На нашу думку, напрям споживчого кредитування дійсно впливає не тільки на соціальний захист населення, покращення добробуту, а й на макроекономіку: ріст купівельної спроможності населення (активізація торгівлі, збільшення виробництва). В цьому плані кредитні спілки могли б активно співпрацювати зі споживчою кооперацією.

Система сільської кредитної кооперації дозволить:

- забезпечити сільське населення необхідними кредитними ресурсами та фінансовими послугами;
- пом'якшити проблему безробіття в сільських районах;
- розширити спектр надаваних селянам фінансових послуг;
- підвищити фінансову стійкість та рівень платоспроможності фермерів та інших дрібних підприємців;
- сприяти поживленню ділової активності на селі.

На нашу думку, напрям споживчого кредитування дійсно впливає не тільки на соціальний захист населення, покращення добробуту, а й на макроекономіку: ріст купівельної спроможності населення-це активізація торгівлі, збільшення виробництва. В цьому плані кредитні спілки могли б активно співпрацювати зі споживчою кооперацією.

Таким чином, пайовики мають можливість створити свою кредитну спілку і цим приймати активну участь в фінансовому забезпеченні діяльності споживчого товариства, маючи при цьому певні гарантії. Створення кредитної спілки може відбуватись за рахунок наступних джерел :

- за рахунок об'єднання власних коштів;
- створення кредитної спілки шляхом виділення безпосередньо з діючого споживчого товариства (дана господарська операція передбачена Програмою розмежування і закріплення власності споживчої кооперації).

Підприємствам споживчої кооперації не вигідно користуватись банківськими кредитами. Разом з тим недолік власних обігових коштів не дає можливість вести господарську діяльність та отримати достатню кількість прибутку для здійснення розширеного виробництва, матеріального стимулювання своїх робітників та власників(членів споживчого товариства). Разом з тим, це впливає на якість проживання обслуговуємого населення, соціальний розвиток сільської місцевості.

Таким чином, створивши свою кредитну спілку пайовики мають можливість приймати активну участь в фінансовому забезпеченні діяльності споживчого товариства , маючи при цьому певні гарантії. Через кредитні кооперативи можна швидко донести до широких верств населення кооперативну ідею “самодопомоги шляхом взаємодопомоги через неприбуткову господарську діяльність”.

Список літератури

1. Бабенко С.Г. Концептуальні підходи до розвитку національного кооперативного руху у ХХІ столітті.// Матеріали Міжнародної науково- практичної конференції «Національний кооперативний рух та структурні зміни в економіці України ХХІ століття» . – К.: Укоопосвіта, 2001.- С. 28 – 34.
2. Герасимчук В.Г. Класифікація маркетингових стратегій // Матеріали між нар. Науково – практик. Конф. “Маркетинг у системі управління підприємством”. – К.: КДЕУ, 1996.- С. 24 – 25.
3. Демьяненко Н.Я. Некоторые аспекты анализа оборотных средств // Деньги и кредит. – 1991. - № 3. – С. 33 – 36.
4. Дем’яненко М.Я. Проблеми фінансового забезпечення економічних реформ в аграрному секторі АПК./ Соціально-економічна ситуація та шляхи подолання кризового стану в агропромисловому комплексі України.- К.: ІАЕ, 1999.-с. 239-242.
5. Закон України “Про власність” від 07 лютого 1991 р.// Відомості Верховної Ради України.- 1991-№20.- С.249.
6. Закон України "Про споживчу кооперацію" від 10.04.92 № 2265-ХІІ// Відомості Верховної Ради України.-1992.-№30.-С.995-1002.
7. Закон України “ Про сільськогосподарську кооперацію ”,1997р.
8. Закон України “Про кредитні спілки”, 2001.
9. Конституція України від 28 червня 1996р.// Відомості Верховної Ради України.- 1996.№30.
- 10.Костіна Н.І., Алексеев А.А., Василик О.Д. Фінансове прогнозування: методи та моделі.- К.: Знання, КОО.-1997.-С.29-30.
- 11.Кооперативне право .За редакцією члена-кореспондента НАН України, академіка АпрН України, доктора юридичних наук, професора В.І. Семчика.- К.:Ін Юре.- 1998.-336с.

12. Матеріали XIX з'їзду споживчої кооперації України.- К.: Укоопспілка, 2004.
13. Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства: науково-методичне видання / За редакцією д.е.н., професора А.В.Чупіса.- Суми: Видавництво "Довкілля", 2001.-404 с.
14. Програма завершення розмежування і закріплення власності в Споживчій кооперації України.- Матеріали третіх зборів Ради Укоопспілки сімнадцятого скликання.- Київ, 2000 р.-80с.
15. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт.кол.і наук.ред.проф. А.М.Поддєрьогін, 3-тє вид., перероб. та доп.-К.: КНЕУ, 2000.-460с.

Олена Іванівна ГРИЦЕНКО

**ФІНАНСОВІ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ
КРЕДИТНОЇ ТА
СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ**

Наукове видання

Редактор **Н.О. Максимова**

Тех. редактор **В.В. Щербак**

Підписано до друку 12.08.2004. Формат 84x108/32.
Папір офсетний. Офсет. друк. Ум.-др. арк. 2,4. Обл. вид. арк. 2,6.
Наклад 500 прим. Вид. № 18. Зам. 31.

БНВП "ЕОНС", Видавництво "Довкілля".
40030, Суми, вул. Петропавлівська, 98Б, тел. (0542) 213-658.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців і
розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 371 від 22.03.2001.

Поліграфічна ділянка видавництва "Довкілля",
40030, Суми, вул. Петропавлівська, 98Б.